

«Άνοιξαν τούς ὀφθαλμούς μου, καί θέλω βλέπει τά θαυμάσια τα ἐκ τοῦ νόμου Σου», (Ψαλ. 119:18)

גַּלְעֵינִי וְאִבִּיטָהּ נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ

Ἡ διδαχή τῆς Ἱστορίας

«Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι, εἴτε διδασκόμαστε
ἀπὸ τὴν ἱστορία εἴτε τὴν ἀγνοοῦμε,
ἐπαναλαμβάνοντας ἔτσι τὶς τρέλλες τῆς»

Σανταϊνά

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ τοῦ πολέμου στό Λίβανο, τό καλοκαίρι τοῦ 1982, ἔχουν πάρει πιά τίς διευκρινιστικές ἐξελίξεις τους καί τὴν καθοριστική πορεία τους κι ἀρχίζουν νά μποροῦν νά κριθοῦν χωρίς προπαγανδιστικές ἐξάρσεις, πρόωρους συναισθηματισμούς κι ἐπικίνδυνες ἐθελοτυφλώσεις.

ΤΑ ΤΟΤΕ ΣΥΜΒΑΝΤΑ, μποροῦν σήμερα νά κριθοῦν ὑπὸ τό φῶς τῶν ὧσων τώρα ἐξελιχτικά συμβαίνουν στό χώρο αὐτό, ἀλλά καί γενικώτερα στίς χώρες πού ἔχουν ἀνάμιξη.

ΠΑΡΟΛΟ ΟΤΙ εἶναι ἀκόμη ἐντελῶς πρόωρο — καί συνεπῶς παρακινδυνευμένο — νά μιλήσει κανεῖς γιά ἀντικειμενική ἀντιμετώπιση καί τεκμηριωμένη ἱστορική μελέτη τῶν ὧσων περίσου συνέβησαν στό Λίβανο, μπορεῖ ὅμως νά ἰσχυρισθεῖ ὅτι ἡ ἐλληνική κοινὴ γνώμη ἀρχίζει νά καταλαβαίνει ὅτι ἐπесе καλοπροαίρετα θῦμα τῶν γνήσιων ἐλληνικῶν ἰδεῶδων γιά ἐλευθερία, γιά ἀνθρωπιά, γιά προστασία τῶν ἀδυνάμων θυμάτων κ.ἄ. παρόμοια ὑψηλά ἰδανικά πού χαρακτηρίζουν τὴν ἐλληνική φυλὴ.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΒΡΑΙΟΙ βλέπουμε καθημερινά αὐτὴ τὴ μεταστροφή τῆς κοινῆς γνώμης πού ἀποδεικνύεται μέ χειροπιαστὲς ἐκδηλώσεις κι ἐνέργειες: τὴ βλέπουμε στὴ στάση τῶν ἐπισήμων παραγόντων, τῶν δημοσίων ὀργάνων. Τὴ διαβάζουμε σὲ ἄρθρα στὸν Τύπο. Τὴ διαπιστώνουμε στίς σχέσεις τῶν καθημερινῶν μας ἐπικοινωνιῶν. Τὴν «ὁσφραινόμαστε» στὸν ἀέρα. Τὴν ἀντιλαμβάνομαστε παντοῦ κι ἀντὶ νά εἴμαστε εὐχαριστημένοι... ἀνησυχούμε!

ΑΣ ΜΗ ΦΑΝΕΙ ΣΑΝ ΠΑΡΑΛΟΓΙΣΜΟΣ ἡ παραπάνω διατύπωση. Εἶναι δυστυχῶς ἡ πραγματικότητα. Ὅπως δηλαδὴ περίσου, χωρὶς νά ἔχουμε καμμία ἀνάμιξη καί κανενός εἶδους συσχετισμό μέ τὰ γεγονότα τοῦ Λιβάνου, βρεθήκαμε

ἀνάγναια σὲ κατάσταση κάποιου εἶδους «κρίσεως καί διωγμοῦ» στὴν πατρίδα μας τὴν Ἑλλάδα, τό ἴδιο καί σήμερα δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ αὐτὴ ἡ «ἀποκατάσταση» μας, πού γίνεται τόσο ἐμφαντικά ἀπ' ὅλες τίς πλευρές, μετὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς κρίσεως στό Λίβανο. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, Ἑβραῖοι τό θρήσκευμα, τοὺς ὁποίους ἐκφράζει αὐτό τό περιοδικό, οὔτε πέρσου ἀλλὰ οὔτε καί φέτος ἔχουμε ὁποιαδήποτε θετική ἢ ἀρνητική σχέση μέ τὰ ὅσα ἐγίναν ἢ γίνονται σὲ ὁποιαδήποτε περιοχὴ τῆς γῆς.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΜΑΣ στά θέματα αὐτά εἶναι στὸν ἴδιο βαθμὸ μέ ἐκείνη τοῦ κάθε πολίτη τῆς χώρας μας.

ΕΚΕΙΝΟ, ΛΟΙΠΟΝ, ΠΟΥ ΖΗΤΑΜΕ ἀπὸ ὅσους βιάστηκαν περίσου νά μᾶς καταδικάσουν, εἶναι μέ καλὴ πίστη καί μέ μελέτη τῶν δεδομένων τῆς ἱστορίας (τῆς παλαιότερης ἀλλὰ καί τῆς πρόσφατης), νά προβληματισθοῦν πάνω στό θέμα τῆς ἐβραϊκῆς θρησκευτικῆς μειονότητος πού ζεῖ στὴν Ἑλλάδα. Νά δοῦν τό θέμα χωρὶς διαχωριστικές παρωπίδες, προπαγανδιστικές ψευδολογίες, κατάλοιπα παλιῶν διδασκαλιῶν καί δοξασιῶν, στιγμιαίες παρορμήσεις, προσωπικά πιστεύω, ψυχικὲς ἀμφιταλαντεύσεις. Νά ἐρευνήσουν ἀντικειμενικά καί θαρραλέα τὰ ὅσα οἱ ἴδιοι γνωρίζουν γιά τοὺς Ἑβραῖους τῆς Ἑλλάδος (κι ὄχι ὅσα ἄλλοι τοὺς ἔμαθαν ἢ τοὺς εἶπαν).

ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΕΙΜΑΣΤΕ ΒΕΒΑΙΟΙ ὅτι ἐντιμα θά ἀναγνωρίσουν πὼς πολλές φορές μᾶς ἔχουν ἀδικήσει. Ἄν αὐτὸς ὁ προσωπικὸς τοῦ καθένα αὐτοέλεγχος κι αὐτοκριτικὴ ἐπιτευχθεῖ, τότε ἡ κρίση καί οἱ στεναχώριες πού περάσαμε πέρσι οἱ Ἕλληνες Ἑβραῖοι θά ἔχουν ἴσως ὑπηρετήσει κάποιο σκοπὸ... Καί γιά σήμερα καί γιά τό μέλλον.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Ξυλόγλυπτο ἐπιχρυσωμένο «Ἄρὸν Ἀκόδες», σὲ ρυθμὸ Μπαρόκ (Ἰταλία, 1701)

Ιουδαϊσμός καί Τέχνη

ΜΑΤΚΑ ΚΑΝΙΕΛ*

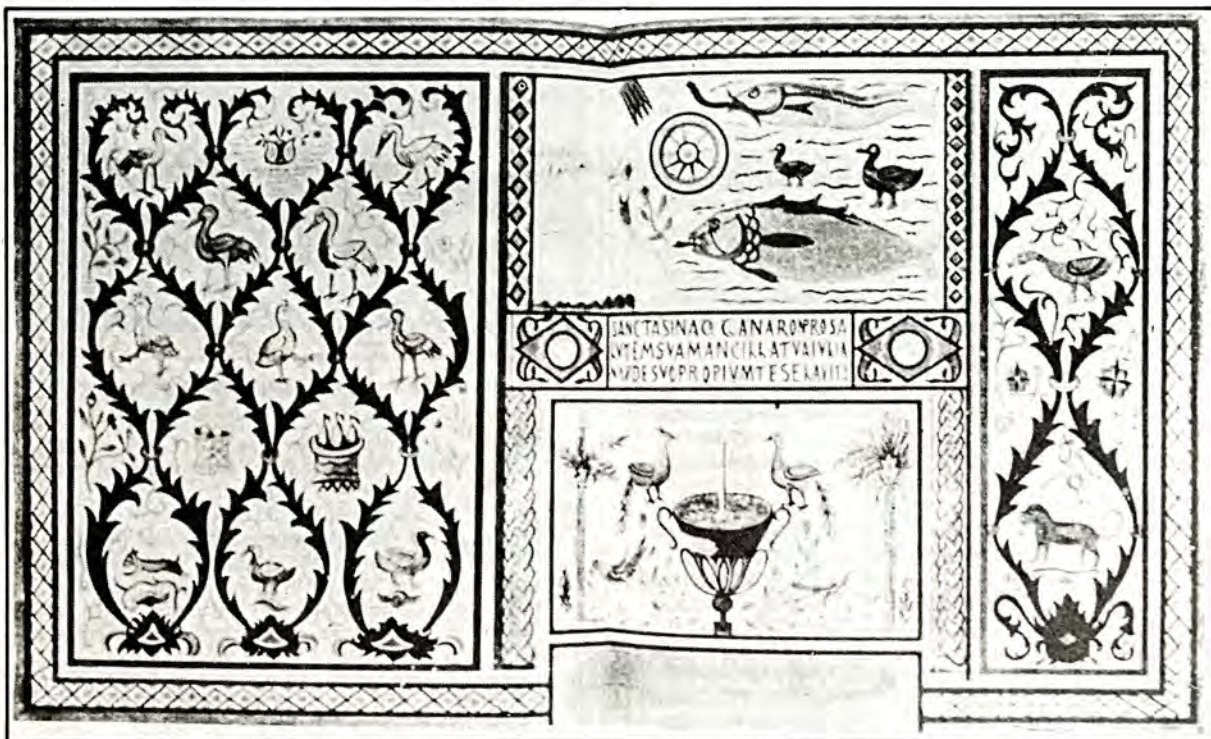
Γιά πολλούς αιώνες κανείς δέ δεχόταν την ύπαρξη ιουδαϊκής τέχνης, ούτε ακόμα κι εκείνοι που ένδιαφέρονταν για τόν ιουδαϊσμό και την έβραϊκή κουλτούρα. Ύπηρχε ή πλατιά διαδομένη αντίληψη ότι τό δημιουργικό πνεύμα του λαού ό όποιος έδωσε στον κόσμο τη Βίβλο, τό μονοθεϊσμό, και τις βάσεις της δυτικής ήθικης και του νόμου, περιοριζόταν στη λογοτεχνία και τη μουσική. Ύπηρχε επίσης ή πεποίθηση ότι ή Δεύτερη Έντολή αποκλείει κατηγορηματικά κάθε είδος ζωγραφικής τέχνης ή γλυπτικής: «ού ποιήσεις σεαυτώ είδωλον, οδδέ παντός όμοίωμα, όσα έν τώ ουρανώ άνω, και όσα έν τη γή κάτω, και όσα έν τοίς ύδασιν υποκάτω της γής. ού προσκυνήσεις αύτοίς, οδδέ μή λατρεύσεις αύτοίς...» (Έξοδος Κ': 4,5).

Μόνο στό δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όταν οι θησαυροί των έξοχα διακοσμημένων έβραϊκών χειρογράφων —

καταχωνιασμένων για πολλά χρόνια σέ βιβλιοθήκες της Εύρώπης — άποκαλύφθηκαν, άρχισε ή ύπαρξη έβραϊκής τέχνης νά γίνεται γνωστή. Στη συνέχεια, τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, ήρθαν στό φώς μωσαϊκά άρχαίων συναγωγών (κυρίως της Μπέτ Άλφα στό βόρειο Ισραήλ, τό 1928) κι έτσι έπιβεβαιώθηκε ή ύπαρξη πλούσιας έβραϊκής παράδοσης.

Τό 1932, ή συναρπαστική άνακάλυψη των νωπογραφιών της συναγωγής του 3ου αιώνα μ.Χ., στό Δούρα - Εύραπό της Συρίας, διέλυσε κάθε άμφιβολία. Πράγματι, οι νωπογραφίες αυτές έχουν άντιστρέψει έντελώς την υπόθεση, γιατί όδήγησαν τούς έπιστήμονες στό συμπέρασμα ότι ή χριστιανική τέχνη, και έπομένως, τά ίδια τά θεμέλια της δυτικής τέχνης, έχει τις πηγές της στην τέχνη του ιουδαϊσμού.

Ή ύπαρξη της έβραϊκής τέχνης, πάντως, δέ λύνει από

Μωσαϊκό της άρχαίας Συναγωγής στό Hamat της Τυνισίας (4ος αι. κ.π.).

μόνη της τό βασικό ερώτημα: πώς μπορεί η εβραϊκή τέχνη να συμβιβαστεί με τη Δεύτερη Έντολη; Πρέπει αυτή η Έντολη να ερμηνευτεί κατά γράμμα; Και αν όχι, ποιά είναι ο βαθύτερος σκοπός αυτής της επιταγής, καθώς και των πάμπολλων βιβλικών απαγορεύσεων της παραστατικής τέχνης; Και ακόμη, γιατί η Τορά ή εβραϊκή Βίβλος, είναι γεμάτη αποκηρύξεις της δημιουργίας και της λατρείας ειδώλων;

Η ιδιαίτερη συγγένεια που η Τορά διακρίνει ανάμεσα στην ειδωλολατρεία και την παραστατική τέχνη μάς οδηγεί στην απάντηση. Η θρησκεία υπήρξε ανέκαθεν η πηγή όλων των εκφράσεων της τέχνης, και τό κύριο θεματολόγιο της καλλιτεχνικής παραγωγής. Σε κάθε αρχαίο πολιτισμό η παραστατική τέχνη ήταν στην ουσία θρησκευτική τέχνη, και οι πιο πολλές μορφές τέχνης — μουσική, χορός, θέατρο, ποίηση, αρχιτεκτονική — ξεκίνησαν από δραστηριότητες και αντικείμενα έπινοημένα αρχικά για τόν έλεγχο των θεοτήτων.

Η δημιουργία των συμβόλων

Κατά τόν Ιουδαϊσμό, ο Θεός, ως Δημιουργός της φύσης, υπερβαίνει τό δημιουργήμα του, και η αυλή υπόστασή του μένει ακατανόητη για τόν άνθρωπο. Αφού ο άνθρωπος δέν μπορεί νά συλλάβει τό ακατανόητο, κάθε προσπάθεια για καλλιτεχνική απεικόνιση του Θεού οδηγεί σε παρεξηγήσεις και διαστρεβλώσεις. Για τό λόγο αυτό, τέτοιες απεικονίσεις απαγορεύονται αυστηρά. Τήν πρώτη, λοιπόν, από τίς Δέκα Έντολές, τήν προκήρυξη του μονοθεϊσμού, τήν ακολουθεί άμέσως μία δεύτερη έντολη που περιορίζει τίς εικαστικές τέχνες και που σκοπό έχει νά προστατεύσει και νά προφυλάξει από τή διαφθορά τήν κεντρική ιδέα του μονοθεϊσμού.

Ο πολυθεϊσμός συνδέεται άρρηκτα μέ τή δημιουργία συμβόλων που εκφράζουν τόν ανθρώπινο σεβασμό για τίς στοιχειώδεις δυνάμεις της φύσης, οι όποιες και τελικά θεοποιούνται. Σ' αυτά τά σύμβολα, που τά βρίσκουμε ζωγραφισμένα στους τοίχους σπηλαίων, ή μέ μορφή αντικειμένων, ο πρωτόγονος άνθρωπος είχε προσδώσει μαγικές δυνάμεις, και τά χρησιμοποιούσε όχι μόνο σάν αντικείμενα λατρείας αλλά και σάν μέσα έλέγχου των φυσικών δυνάμεων. Αργότερα, ο ήλιος, τό φεγγάρι και τ' αστέρια έξυμνούνται και λατρεύονται, ενώ ο άνεμος, η βροχή, τά δέντρα, ακόμα και τά βράχια και η άναζωογονητική γή θεωρούνται ιερά και έμπνέουν τή δημιουργία παραστατικών συμβόλων και αντικειμένων.

Σύμφωνα μέ τόν Ιουδαϊσμό, οι παραστάσεις του είδους αυτού έπλασαν τό Θεό κατ' εικόνα του ανθρώπου. Όλοι άνεξαίρετως οι θεοί ήταν ανθρωπόμορφοι — προικισμένοι μέ άπεριόριστες δυνάμεις αλλά και ανθρωπίνες αδυναμίες — που ζούσαν, αγαπούσαν και πέθαιναν ακριβώς όπως και οι άνθρωποι. Η Βίβλος διδάσκει ότι ο Θεός έπλασε τόν άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσίν Του (Γένεσις Α': 26,27). Η έρμηνεία του Ιουδαϊσμού είναι ότι ο άνθρωπος απέκτησε τίς πνευματικές ιδιότητες του Δημιουργού του, και όφείλει νά τίς χρησιμοποιεί για τήν πνευματική του πρόοδο, ώστε νά φτάσει, μέ τήν έλεύθερη βούλησή του, σε μία κατάσταση αγιότητας. Μία βασική έντολη της Τορά άποκαλύπτει τόν κατ' έξοχήν ύψηλό στόχο του Ιουδαϊσμού, για τόν Έβραίο: «άγιασθήσεται και άγιοι έσσεθε, ότι άγιος είμι έγώ Κύριος ο Θεός ύμών...» (Λευιτικών ΙΑ': 44). Κατά τήν εβραϊκή άποψη, αντί νά συμμορφώνεται στό ιδεώδες αυτό, νά έξυμνώνει δηλαδή τόν έαυτό του πρός τό Θεό, ο ειδωλολάτρης υποβιβάζει τό Θεό στό δικό του έλάχιστο μέγεθος, αφού λατρεύει τά δημιουργήματα των ίδιων των χειρών του.

Ο Ιουδαϊσμός κατηγορούσε τόν άνθρωπο ότι δημιουργούσε θεούς για νά ίκανοποιεί τίς όρέξεις των πιο ταπεινών του ένστίκτων και ότι, αποδίδοντας θεϊκές ιδιότητες

στις εικόνες που έφτιαχνε πρόσδιδε στις χυδαίες πράξεις του τή σφραγίδα της αγιότητας. Έτσι, λάτρευε και τιμούσε τό θεό Μολόχ, καίγοντας μικρά παιδιά ζωντανά. Η Άστάρτη, έξάλλου, δέν ήταν «θεά άγάπης» αλλά μία μορφή που υποβίβαζε τή φύση του ανθρώπου, καθαγάζοντας τήν ύποταγή του στη ζωώδη λαγνεία. Η «λατρεία» της θεάς αυτής γινόταν μέ τή συμμετοχή σε όργια σεξουαλικής άκολασίας. Έπίσης, η πορνεία ήταν τό μέσο λατρείας του Βάαλ Πεόρ. Οι ειδωλολάτρες ύποστήριζαν ότι αν ο Δίας είναι Θεός, η άκολασία δέν είναι άμαρτία, και αν η Άφροδίτη είναι θεά, η άγνότητα δέν μπορεί νά είναι άρετή.

Η άδιαλλαξία και η άνεπανάληπτη σφοδρότητα μέ τήν όποία καταφέρεται κατά της ειδωλολατρείας η Τορά — «φλέγων θυμός», «πρόκληση» και «ζήλος» είναι όρισμένοι από τους όρους που χρησιμοποιεί — όφείλονται, όπως έξηγούν οι ραβίνοι, στο ότι η ειδωλολατρεία, ή σεξουαλική άνηθικότητα και τό χύσιμο αίματος συνιστούν τίς τρείς κυριότερες απαγορεύσεις που περιέχονται στον Ιουδαϊκό νόμο (Βαβ. Ταλμούδ Σανχεντρίν LXXIV: Α). Τήν ειδωλολατρεία ακολουθούσε η κατάργηση όλων των ήθικων άναστολών και κανόνων, αφού η τελετουργία της περιλάμβανε πράξεις διαστροφής, σεξουαλικής άκολασίας, και αιματοχυσίας. Σήμαινε, επομένως, τή διαφθορά του ανθρώπου, και τήν έξάλειψη της πνευματικότητας μέ τήν όποία σφράγισε τόν άνθρωπο ο Θεός, όταν τόν έπλασε κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσίν Του. Οι σοφοί του εβραϊκού έθνους δήλωναν ότι, όποιος παραβιάζει τους νόμους που άναφέρονται στην ειδωλολατρεία παραβαίνει τό σύνολο των έντολών της Τορά (σχόλιο του Ίμπν Έσδρα για τό άπόσπασμα Έξοδος ΚΓ': 24).

Από τήν Έκδοση της Μπρέσια του Meshai ha - Kadmoni (1491)

Η εβραϊκή έννοια της ειδωλολατρείας περιλαμβάνει όποιαδήποτε ύλική άναπαράσταση του Θεού, τήν άπόδοση θεϊκής δύναμης σ' όποιονδήποτε ένδιάμεσο, και τή θεοποίηση του ανθρώπου. Ο Ιουδαϊσμός άναγνωρίζει ένα Θεό που «δέν έχει ούτε σώμα, ούτε φυσικές ιδιότητες, και ο όποιος παίρνει όποιαδήποτε μορφή θελήσει» (Μαϊμόνιδης, Οι Δεκατρείς Άρχές της Πίστης). Άν και έζησαν μία μακραίωνη και συνεχής ιστορία γεμάτη δοκιμασίες και πόνο, οι Έβραίοι παρέμειναν πιστοί στην άγνή, αρχική αντίληψη του μονοθεϊστικού ιδεώδους. Η έμμونه του Ιουδαϊσμού στο ιδεώδες αυτό όφείλεται κυρίως στην αυστηρή και άνυποχώρητη στάση της Τορά άπέναντι στη λατρεία ειδώλων. Φαίνεται λοιπόν καθαρά γιατί η Τορά άπαγόρευε όποιαδήποτε απεικόνιση του Θεού, ο όποιος έπρεπε ν' άποκαλύπτεται μόνο μέ τίς πράξεις του. Άν-

θρωπομορφικές εκφράσεις που αναφέρονται σε «μέλη» και «ιδιότητες» του Θεού δεν έπρεπε να ερμηνεύονται κατά γράμμα, και σκοπό τους είχαν να εξηγούν με ανθρώπινους όρους αφηρημένες εκφράσεις θείων ενεργειών. 'Η ταλμουδική αρχή είναι ότι «ή Τωρά μιλά με ανθρώπινη γλώσσα». 'Η αυλή ύπόσταση του Θεού τονίζεται στην Τορά: «και έλάλησε Κύριος προς ύμās εκ μέσου του πυρός φωνήν ρημάτων, ήν ύμείς ήκούσατε, και όμοίωμα ούκ είδετε, άλλ' ή φωνήν» (Δευτερονόμιον Δ': 12).

Εξώφυλλο της εικονογραφημένης 'Αγκαδά του 'Αμστερνταμ (1695).

Οι Έβραιοι αντιμετώπισαν τά φυσικά φαινόμενα σαν έξωτερικές εκδηλώσεις της δόξας και της μεγαλοσύνης του Θεού. Σύμφωνα με τά λόγια του βασιλιά Δαβίδ: «Οι ούρανοι διηγούνται δόξαν Θεού, ποίησιν δέ χειρών αυτού αναγγέλλει τό στερέωμα» (Ψαλμοί ΙΗ': 2). 'Ο Ιουδαϊσμός απαιτούσε από τόν Έβραίο αγιότητα, και μέσο αυτής, έναν αδιάκοπο αγώνα για εύσεβή ζωή. 'Η ελληνική λατρεία της όμορφιάς, της φόρμας, και της γλυπτικής αντιπροσώπευε για τόν Ιουδαϊσμό μία μορφή ειδωλολατρείας — τό σεβασμό του ανθρώπου για τά δημιουργήματα του Θεού ή για τά δημιουργήματα των ίδιων του των χειρών. 'Ο μεγάλος σοφός του ένδέκατου αιώνα, Μαΐμονίδης, συμπέρανε στόν μνημειώδη του Κώδικα του Έβραϊκού Νόμου ότι ή άμαρτία της ειδωλολατρείας διαπράττεται όχι όταν θαυμάζουμε τήν όμορφιά των εικόνων αλλά όταν τους αποδίδουμε θεϊκά χαρακτηριστικά (Κώδικας, Νόμοι

Ειδωλολατρείας, κεφ. ΙΙΙ, μέρος 6). 'Όταν έχει γίνει σαφές ότι ένα έργο τέχνης δέ θά λατρεύεται καθεαυτό, οι άπαγορεύσεις άμέσως χαλαρώνουν. Αυτό αποδεικνύεται και από τά χειρουβείμ, τά χάλκινα βόδια και τή «χυτή θάλασσα» που κοσμούσαν τό Ναό στην 'Ιερουσαλήμ.

'Ετσι, ό Ιουδαϊσμός δέν έχει αντίρρηση για τήν τέχνη per se, αλλά για τήν τέχνη που θά μπορούσε να έξυπηρετήσει ειδωλολατρικούς σκοπούς. 'Η αυστηρότητα ή ό φιλελευθερισμός, αντίστοιχα, των ταλμουδικών άναφορών στην ειδωλολατρεία εξαρτήθηκε από τήν αντίδραση των ραββίνων απέναντι στις διάφορες άπειλές της ειδωλολατρείας που αντιμετώπισε κατά καιρούς ό έβραϊκός λαός. Σε περιόδους κατά τίς όποιες τό έδαφος δέν ήταν πρόσφορο για τήν καλλιέργεια των ειδωλολατρικών ιδεών, κυριαρχούσε φιλελευθερισμός στή χρήση διακοσμητικών εικόνων, άκόμα και σε συναγωγές. 'Ο ραββίνος του Ιου αιώνα μ.Χ., 'Ιωνάθαν Μπέν Ουτζιήλ, έξήγησε τή βιβλική περικοπή που άπαγορεύει τή δημιουργία ειδώλων και λαξευτών όμοιωμάτων, ως έξής: «Δέν θ' άκουμπήσετε πέτρινο ειδώλο στό έδαφος για να τό λατρεύσετε. Μπορείτε να έχετε στή συναγωγή σας κιονοστοιχίες με ανάγλυφες εικόνες και όμοιώματα — όχι όμως για να τά λατρεύετε...». Πάντως, όταν, μετά τή βαβυλωνιακή έξορία, ό 'Εσδρας και ό Νεεμίας έχτισαν τόν Δεύτερο Ναό, δέν αντικατέστησαν τά χειρουβείμ — τίς γλυπτές άπεικονίσεις των φτερωτών άγγέλων πάνω από τήν Κιβωτή της Διαθήκης — γιατί, μετά τήν καταστροφή του Πρώτου Ναού, οι στρατιώτες του Ναβουχοδονόσορα έξγαλαν τά χειρουβείμ και τά παρουσίασαν σαν τόν Θεό των Έβραίων.

'Αφού είχαν χάσει πιά τήν αρχική τους σημασία, άκόμα και παγανιστικές εικόνες και σύμβολα εμφανίζονται στις αρχαίες συναγωγές. 'Ετσι, ό σοφός ραββίνος Γκαμλιήλ, που έξησε στην Άκρα τόν Ιο αιώνα μ.Χ., δέ δίστασε να χρησιμοποιήσει τό λουτρό της θεάς 'Αφροδίτης, διευκρινίζοντας προηγουμένως, βέβαια, ότι τό λουτρό δέν είχε γίνει για τή λατρεία της 'Αφροδίτης άφού τό άγαλμά της χρησίμευε μόνο σαν διακόσμηση του μάνιου (Βαβ. Ταλμούδ: 'Αβονά Ζαρά ΙΙ ΛV:B). Τόν 3ο αιώνα, οι ταλμουδιστές σοφοί Σαμουήλ και Ράβ — ό δεύτερος ήταν κι ό ίδιος, άναγνωρισμένος καλλιτέχνης — προσευχήθηκαν στή βαβυλωνιακή πόλη Νεαρνεά σε μία συναγωγή όπου βρισκόταν ένα βασιλικό ρωμαϊκό άγαλμα (Βαβ. Ταλμούδ Ρός 'Ασανά ΧΧΙV:B). Πράγματι οι βυζαντινές συναγωγές είχαν μωσαϊκά δάπεδα που άπεικόνιζαν θεές της παγανιστικής λατρείας.

'Η έμφάνιση διακόσμησης συναγωγών με μωσαϊκά δάπεδα και τοιχογραφίες συμφωνεί με τά γεγονότα που περιγράφονται σ' ένα χειρόγραφο του Ταλμούδ της 'Ιερουσαλήμ: «Στίς μέρες του ραββίνου Γιοχανάν, άρχισαν να ζωγραφίζουν στους τοίχους, και δέν τό άπαγόρευσε. Στίς μέρες του ραββίνου 'Αμπούν, άρχισαν να φτιάχνουν σχέδια σε μωσαϊκά, και δέν τους έμπόδισε». ('Επστάιν, Τζ. Ν. Πρόσθετα 'Αποσπάσματα του Ταλμούδ της 'Ιερουσαλήμ, Ταρμπίτ, βιβλ. ΙΙΙ, 193, σ. 20). 'Ο ραββίνος Γιοχανάν Μπέν Ναπαά (τέλος 2ου αιώνα - 279 μ.Χ.) ήταν ή κεφαλή της έβραϊκής κοινότητας της χώρας του 'Ισραήλ στή διάρκεια μεγάλου μέρους του 3ου αιώνα. 'Εζησε επομένως τήν εποχή που φτιάχτηκαν οι ύπεροχες τοιχογραφίες της συναγωγής στά Δούρα - Ευρώπο, και ή ταλμουδική άναφορά έπιβεβαιώνει ότι έδωσε τή ραββινική συγκατάθεση για τήν εκτέλεσή τους. 'Ο ραββίνος 'Αμπούν έξησε στίς αρχές του 4ου αιώνα κι έτσι, όπως έγινε και με τίς τοιχογραφίες, ξέρουμε πότε άρχισαν να εμφανίζονται μωσαϊκά δάπεδα στή συναγωγή. Αυτό τό έπιβεβαιώνουν και οι αρχαιολογικές άνακαλύψεις, καθώς από τόν 4ο αιώνα και μετά βρίσκουμε μωσαϊκά δάπεδα με παραστατική τέχνη σε συναγωγές και στό 'Ισραήλ και άλλου στόν άρχαίο κόσμο.

Σε σύγκριση με την ελληνική στάση απέναντι στην τέχνη και την ομορφιά, η στάση του ιουδαϊσμού εκφράζεται με την ταλμουδική έρμηνεία της βιβλικής εϋλογίας του 'Ιάφεθ, ενός από τους γιούς του Νώε. 'Ο 'Ιάφεθ, πού τό νομά του σημαίνει ομορφιά, θεωρείται πρόγονος του ελληνικού πολιτισμού και πνευματικός πρόγονος της τέχνης και της αισθητικής στο κόσμο. Στη Βίβλο είναι Εϋλογημένος: «πλατύναι ὁ Θεός τῷ 'Ιάφεθ, καί κατοικήσῃτω ἐν τοῖς οἰκοῖς τοῦ Σήμ» (Γένεσις Θ': 27). 'Ο Σιμεόν Μπέν Γκαμλιήλ, ὁ προεδρεύων στό Μεγάλο Συνέδριο (Σανχεντρίν) τοῦ 1ου μ.Χ. αἰώνα, ἐρμηνεύει ὡς ἐξῆς τήν εϋλογία: «ἡ ομορφιά τοῦ 'Ιάφεθ νά βρεθεῖ μέσα στίς σκηνές τῶν Σημιτῶν» (Βαβ. Ταλμούδ Μεγκιλλά IX: B).

Οἱ ραβίνοι λοιπόν δίδασκαν, ὅτι ὅταν τό πνεῦμα τοῦ ιουδαϊσμοῦ ἐπικρατεῖ πάνω στό ἑλληνικό, ἡ ομορφιά ἐλευθερώνεται ἀπό τόν παγανιστικό της αἰσθησιασμό καί ἀποκαλύπτεται στήν ἀρχική της δόξα. 'Η ὁμιλητική ἐρμηνεία ἦταν ὅτι ἡ τέχνη καί ἡ αἰσθητική δέν μποροῦν νά ἀποτελοῦν αὐτοσκοπό, ἀλλά πρέπει νά ὑπακούουν στήν ἠθική καί στή χρησιμότητα. Κατά τόν ιουδαϊσμό, ἡ τέχνη, ὡς Θεῖο δῶρο, πρέπει νά χρησιμοποιεῖται μέ Θεῖο τρόπο. 'Η αἰσθητική καί ἡ τέχνη συμβαδίζουν, ἀλλά ἂν ποτέ συγκρουστοῦν μέ τήν ἠθική καί τή χρησιμότητα δέν υπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ δύο τελευταῖες ὑπερισχύουν. 'Η τέχνη δέ θά μπορούσε ποτέ νά διεκδικήσει σοβαρά κεντρικό ρόλο στό ιουδαϊκό σύστημα ἀξιών.

Ἐνῶ ἡ τέχνη καί ἡ αἰσθητική δέν ἀποτελοῦν αὐτοσκοπό, θεωροῦνται σημαντικά μέσα βοήθειας τοῦ ἀτόμου γιά νά πετύχει πνευματική τελείωση. 'Οπως λέει ὁ ψαλμωδός, «Φωνή Κυρίου ἐν ἰσχύ, φωνή Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ» (Ψαλμοί ΚΗ': 4). 'Ο ραβίνοι 'Ισαήλ Μπάαλ Σέμ Τόβ, ὁ ἰδρυτής τοῦ χασιδισμού τό 18ο αἰώνα — ἑνός κινήματος πού ἀπέδιδε σημασία στήν ἀμεση ἐπικοινωνία μέ τό Θεό στή διάρκεια τῆς προσευχῆς μέσο χαρᾶς καί πνευματικῆς ἐξαρσης, χοροῦ καί τραγουδιοῦ — διέκρινε ιδιότητες τοῦ Θεοῦ σέ ὅλα τά δημιουργήματά Του, ἐμψυχα καί ἀψυχα. «'Αν τό ὄραμα μιάς ὁμορφῆς γυναίκας, ἡ ἑνός ὥραιου πράγματος προβάλλει ξαφνικά σά μάτια σας, τότε ἄς διερωτηθεῖτε ἀπό πού ξεπήδησε αὐτή ἡ ομορφιά, ἂν ὄχι ἀπό τή θεϊκή δύναμη πού διαπερνᾷ τόν κόσμο. Καί γιατί νά σᾶς θέλξει τό ἐπιμέρους; Καλύτερα νά σᾶς προσελκύσει τό ὅλο... Μιά τέτοια ἀντίληψη τῆς ομορφίᾳς εἶναι ἐμπειρία τοῦ αἰώνιου» (Τσαβατ Ριμπάς, 1797, 18).

'Ο ιουδαϊσμός ἐπίσης ἀπαιτεῖ νά ἀπαγγέλλεται μιά εἰδική εὐχή ὅταν κάποιος ἀντικρίξει κάτι ὁμορφο — ἕναν ἄνθρωπο, ἕνα δέντρο, τό πρῶτο ἀνθισμα τῆς ἀνοιξῆς κτλ. Τόσο σπουδαία εἶναι αὐτή ἡ αἰσθητική ἰδέα ὥστε θεωρεῖται ἡ πρώτη ἀπό τίς ἐφτά ραβινικές ἐπιταγές πού προστίθενται στίς ἐξακόσιες δεκατρεῖς *μισβότ*, τίς βιβλικά καθορισμένες ἐντολές πού δεσμεύουν τόν 'Εβραῖο. 'Η αἰσθητική γίνεται ἔτσι μιά ζωτική θεώρηση πού ἐκφράζεται μέ τήν *χιντούρ μισβά*, τόν καλλωπισμό ἡ τήν ὥραιοποίηση τῆς ἐντολής. 'Η σημασία τῆς τέχνης στή ζωή τοῦ 'Εβραίου ὑπερτονίζεται μέ τήν συνομολόγηση τοῦ ὅρου, ὅτι ὅταν ἀγοράζει κανεῖς τελετουργικά ἀντικείμενα, ὀφείλει νά πληρώνει ἕως ἕνα τρίτο ἐπιπλέον τῆς ἀγοραστικῆς τους τιμῆς γιά νά ἐκπληρώσει τήν *μισβά*.

«Οὗτος μου ὁ Θεός, καί δοξάσω (κυριολ. λαμπρύνω, προσδίδω αἴγλη) αὐτόν», ψάλλει ὁ Μωσῆς ('Εξοδος ΙΕ': 2). Τό Ταλμούδ ἐξηγεῖ ὅτι ἡ αἴγλη τοῦ Θεοῦ προσδίδεται μέ *μισβότ*. 'Ο 'Εβραῖος πρέπει νά σχεδιάζει, νά κατασκευάζει καί νά χρησιμοποιεῖ ὁμορφα τελετουργικά ἀντικείμενα, ἐκπληρώνοντας τίς ἐντολές. Τό Ταλμούδ συνεχίζει μ' ἕναν κατάλογο ὁρισμένων ἀπό τά τελετουργικά ἀντικείμενα πού ἡ κατασκευή του πρέπει νά ὑπακούει σέ αἰσθητικούς νόμους (Βαβ. Ταλμούδ - Σαμπάτ CXXXIII: b). 'Η περικοπή αὐτή τοῦ 2ου αἰώνα τονίζει τήν ἀρχαιότητα τῆς ἐβραϊκῆς παράδοσης δημιουργίας καλλι-

τεχνικῶν λειτουργικῶν ἀντικειμένων καί ἀποτελεῖ ἀναμφίβολα σημαντικό παράγοντα στήν ἀνάπτυξη τῆς ἐβραϊκῆς τελετουργικῆς τέχνης. Οἱ συχνές σφαγές, τά πογκρόμ, οἱ διαρκεῖς ἐκδιώξεις καί ἀναγκαστικές περιπλανήσεις τῶν 'Εβραίων εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τήν καταστροφή ἀναριθμητῶν θησαυρῶν τῆς ἐβραϊκῆς τέχνης. Τά ἐβραϊκά ἀντικείμενα τέχνης σπανίζουν σήμερα, ἰδιαίτερα ἐκεῖνα πρὶν ἀπό τό 180 αἶωνα.

'Ο ιουδαϊσμός, σάν τρόπος ζωῆς ὁλοκληρωτικά προσανατολισμένος στό Θεό καί κατευθυνόμενος ἀπό τό Θεό, περικλείει τό σύνολο τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. 'Ολες οἱ πράξεις καί οἱ ἀποφάσεις ἑνός προσώπου πρέπει νά τεῖνουν πρὸς τήν πνευματική του ἐξύψωση, πρὸς μιά κατάσταση ἀγνότητος καί εὐσέβειας ὅπως τήν καθορίζει ἡ Τορά. 'Η ἴδια αὐτή ἀρχή ἔχει προσδιορίσει καί τήν παραδοσιακή στάση τοῦ ιουδαϊσμοῦ ἀπέναντι στήν τέχνη. 'Αναγνωρίζοντας τήν ἀνθρώπινη ἀνάγκη γιά ὁπτικές εἰκόνες στήν πρακτική μιᾶς θρησκείας, ὁ ιουδαϊσμός δέν καταπίεσε τήν τέχνη, ἀλλά τήν προσδιόρισε. 'Η Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου στήν 'Ερημο καί τό τελετουργικό της φάνερων ἐπίγνωση τῆς ἀνάγκης γιά τέτοιες εἰκόνες. 'Η *Μενορά*, ἡ ἐφτάφωτη λυχνία πού προοριζόταν νά γίνει τό πῶς διαδομένο ἔμβλημα τοῦ ιουδαϊσμοῦ, ἡ τράπεζα μέ τόν δρόμο τῆς πρόθεσης, οἱ κορντίνες καί τό θυσιαστήριον — ὅλα αὐτά ἦταν λειτουργικά, τελετουργικά ἀντικείμενα πού χρησίμευσαν καί σάν θρησκευτικά σύμβολα γιά ἐμπνευση καί πνευματική ἐξαρση.

'Η αἰσθητική ἀποψη τῶν τελετουργικῶν ἀντικειμένων δέν παραμελήθηκε. 'Από τίς δύο κορνίδες (κορνίζες) τοῦ θυσιαστηρίου, ἡ μία εἶχε καθαρά πρακτικό σκοπό (νά μή γλιστρήσει καί πέσει ὁ ἱερέας), ἐνῶ ἡ ἄλλη ἐξυπηρετοῦσε ἐξωραϊστικές ἀνάγκες (Βαβ. Ταλμούδ *Ζεβαχίμ* LXII: A). Τά παρατετάσματα τῆς Σκηνῆς εἶχαν ἐπίσης καλλωπιστικό σκοπό (*Ρασι*, σχόλιο γιά τό ἀπόσπασμα 'Εξοδος ΚΣΤ': 12), καί τονίζεται δύο φορές ὅτι ἡ ἱερατική ἀμφίεση εἶχε καί δοξαστικό καί καλλωπιστικό σκοπό ('Εξοδος ΚΗ': 2, 40). Τά τελετουργικά σκεύη τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου ἦταν οἱ πρόδρομοι τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐβραϊκῆς τελετουργικῆς τέχνης, καί ἐπρόκειτο νά συνοδεύουν τόν 'Εβραῖο στό σπίτι του καί στή συναγωγή, σ' ὅλες τίς κατοπινές γενιές.

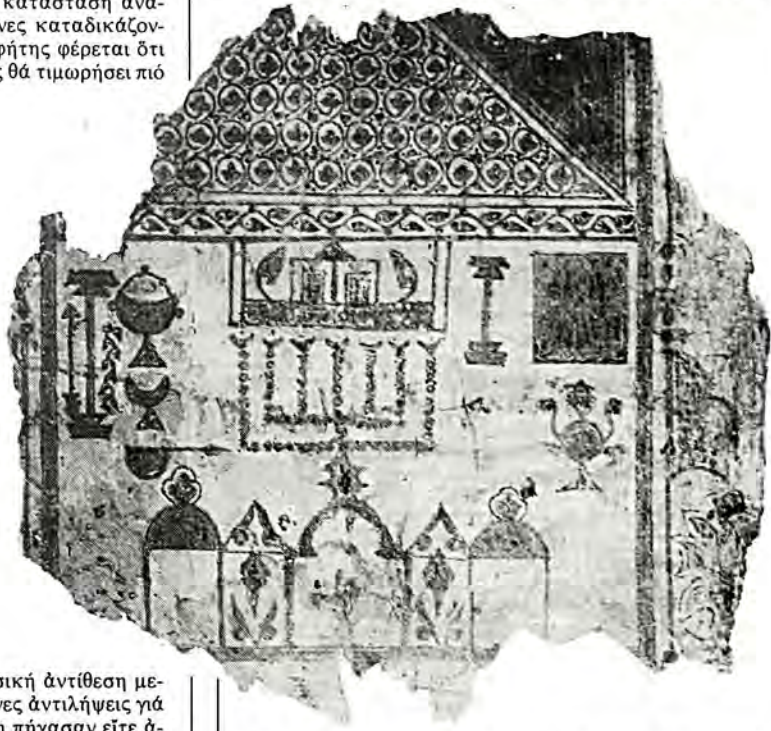
'Η Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου καί τά ἀντικείμενα τῆς τελετουργίας της ἔγιναν σημαντική διέξοδος γιά τίς καλλιτεχνικές καί δημιουργικές φύσεις. 'Ο Μωσῆς κάλεσε ὅλους ὅσοι ἦταν ἱκανοί νά φτιάξουν διακοσμητικά σχέδια γιά τή Σκηνή καί τά ἐξαρτήματά της ('Εξοδος ΛΣΤ'). 'Η ἀνταπόκριση ἦταν τόσο ἐκπληκτική, πού ὁ Μωσῆς ἀνάγγειλε ὅτι παρουσιάστηκαν περισσότεροι ἀπ' ὅσους χρειαζόνταν!

'Η περιγραφή στήν Παλαιά Διαθήκη τοῦ ἰδεώδους καλλιτέχνη, τοῦ Βεσελεήλ, εἶναι μιά ἀκόμα ἀπόδειξη τῆς θετικῆς στάσης τοῦ ιουδαϊσμοῦ ἀπέναντι στίς τέχνες. Τό νομα «Βεσελεήλ» σημαίνει «στή σκιά τοῦ Θεοῦ», καί δείχνει τό στόχο τῆς τέχνης του καί τή χρήση τῶν ταλέντων τοῦ καλλιτέχνη σάν μέσων ἐκπλήρωσης τοῦ πνευματικοῦ προορισμοῦ τοῦ 'Εβραίου. 'Ο Βεσελεήλ, μᾶς λέει ἡ Βίβλος, ἦταν γεμάτος «πνεῦμα θεῶν σοφίας καί συνέσεως καί ἐπιστήμης πάντων ἀρχιτεκτονεῖν κατὰ πάντα τά ἔργα τῆς ἀρχιτεκτονίας, ποιεῖν τό χρυσοῦν καί τό ἀργύριον καί τόν χαλκόν καί λιθουργεῖν τόν λίθον καί καταργάζεσθαι τά ξύλα καί ποιεῖν ἐν παντί ἔργω σοφίας καί προβιβάσαι γε ἔδωκεν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῷ τε καί τῷ 'Ελιάβ τῷ τοῦ 'Αχισαμάχ, ἐκ φυλῆς Δάν, καί ἐνέπλησεν αὐτούς σοφίας, συνέσεως, διανοίας, πάντα συνιέναι ποιῆσαι τά ἔργα τοῦ ἀγίου, καί τά ὑφαντά καί ποικιλτά ὑφάναι τῷ κοκκίνῳ καί τῇ βύσσῳ, ποιεῖν πᾶν ἔργον ἀρχιτεκτονίας ποικιλίας.» ('Εξοδος ΛΕ': 30-35).

Στήν εβραϊκή παράδοση, γίνεται αναφορά στον ίδιο τό Θεό ως τόν 'Ανώτατο Καλλιτέχνη πού πρώτα εφτιαξε τόν κόσμο και μετά, από τά υλικά του, εφτιαξε τόν άνθρωπο (Μιντράς Σιφρή). Οί ραββίνοι ονομάζουν τό Θεό γλύπτη (Βαβ. Ταλμουδ Μπεραχότ Χ:Α). Καί πράγματι, διάφοροι γλύπτες συγκρίνονται μέ τό Θεό Γλύπτη (Μεχίλτά του Ραββίνου Σιμόν Μπάρ Γιοχάι). 'Η δημιουργία ομορφιάς θεωρούνταν στόν Ιουδαϊσμό από τίς μεγαλύτερες προκλήσεις πού αντιμετώπιζε ὁ ἄνθρωπος, γιατί σήμαινε τή συμμετοχή του στό δημιουργικό χαρακτήρα τοῦ Θεοῦ. 'Εχει ἐνδιαφέρον νά προσέξουμε ὅτι αὐτή ἡ κατάσταση ἀνατρέπεται στό 'Ισλάμ ὅπου οἱ καλλιτέχνες καταδικάζονται μέ τόν πιό αὐστηρό τρόπο. 'Ο Προφήτης φέρεται ὅτι εἶχε πεί πῶς ἐκείνοι τοὺς ὁποίους ὁ Θεός θά τιμωρήσει πιό αὐστηρά τήν 'Ημέρα τῆς Κρίσεως θά εἶναι οἱ ζωγράφοι, γιατί σφετερίζονται τή δημιουργική λειτουργία τοῦ Δημιουργοῦ (Σέρ Τόμας Γ. Ἄρνολτ, 'Η Ζωγραφική στό 'Ισλάμ, σελ. 7). 'Όταν ἕνας Ρωμαῖος ἀξιωματοῦχος εἰρωνεύτηκε τό ραββίνο 'Ακιβά, τόν μεγάλο Ταλμουδιστή τοῦ 2ου αἰώνα, ὅτι ἡ εβραϊκή τελετή τῆς περιτομῆς εἶναι ἀπόδειξη ὅτι ὁ Θεός δημιούργησε τόν ἄνθρωπο ἀτελῆ, ἐκεῖνος ἀμέσως παραδέχτηκε ὅτι σύμφωνα μέ τήν εβραϊκή παράδοση ἦταν μία θεόσταλτη εὐκαιρία στόν ἄνθρωπο νά συμπληρώσει τό ἔργο τοῦ Θεοῦ. Κατόπιν ἔβαλε ἕνα σακκί στάρι καί μία σειρά γλυκίσματα μπροστά στό Ρωμαῖο ἀξιωματοῦχο καί τόν κάλεσε νά διαλέξει.

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι δέν ὑπάρχει βασική ἀντίθεση μεταξύ Ιουδαϊσμοῦ καί τέχνης. Οἱ λαθεμένες ἀντιλήψεις γιά εβραϊκή ἐχθρότητα ἀπέναντι στήν τέχνη πήγασαν εἴτε ἀπό παρανόηση τῆς Δεύτερης 'Εντολῆς ἢ ἀπό ἀδιαφορία γιά τό βαθύτερο νόημά της πού συνδέει καθαρά τήν ἀπαγόρευση καλλιτεχνικῆς δημιουργίας μέ τή λατρεία εἰδώλων. 'Ισως ἀκόμα οἱ λαθεμένες αὐτές ιδέες νά προέρχον-

ται ἀπό ἀγνοία τῶν ταλμουδικῶν καί τῶν ἄλλων παραδοσιακῶν ἐρμηνειῶν τῆς ἀπαγόρευσης, μέ παράλληλη ἀγνοία τῶν υλικῶν ἀποδείξεων πού μαρτυροῦν μία πλούσια παράδοση εβραϊκῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος. Οἱ βιβλικοὶ περιορισμοὶ κατάφεραν, ὡς ἕνα βαθμό, νά ἐμποδίσουν τήν ἐλεύθερη καλλιτεχνική δραστηριότητα τῶν 'Εβραίων καί νά στρέψουν τήν ἀνάπτυξη τῆς εβραϊκῆς τέχνης σέ μία ἠθική κατεύθυνση, 'Ο Ιουδαϊσμός ὅμως δέν ἀντιμάχεται τήν ἰδέα τῆς παραστασιακῆς τέχνης πού τή βρίσκουμε ἀκόμα καί σέ ἀρχαίους εβραϊκοὺς οἴκους λα-

'Απόσπασμα εἰκονογραφημένης σελίδας τῆς Βίβλου τοῦ Λέ-
νινγκραντ τοῦ Solomon ha - Levi bar Bouya'a (Αἴγυπτος, 929).

τρέας. 'Η καλλιτεχνική δραστηριότητα ἐνθαρρυνόταν, μέ τόν ὅρο νά μήν ὀδηγήσει σέ εἰδωλολατρεία ἢ νά μήν ἐξασθενήσει τήν ἀμόλυπτη πίστη σ' ἕναν ὕλο Δημιουργό. 'Η ἐνθάρρυνση αὐτή ἀφοροῦσε κυρίως τήν αἰσθητική τῆς εβραϊκῆς τελετουργικῆς τέχνης.

'Η τέχνη δέν ἀντιμετωπιζόταν σάν κάτι ἀνεξάρτητο καί στεγανοποιημένο, ἀλλά σάν ζωτικό τμήμα τῆς ἰδίας τῆς ζωῆς. 'Ο Ιουδαϊσμός ἀρνιόταν νά δεχτεῖ τήν ὑπακοή σέ καθαρά ἀνθρώπινες ἀξίες πού ἐκφράζονταν μέ τά φαινομενικά ἀθώα ἰδέα «ἡ τέχνη γιά τήν τέχνη» γιατί αὐτό πλησίαζε στήν εἰδωλολατρεία. 'Η παραδοσιακή εβραϊκή στάση ἀπέναντι στήν τέχνη ἦταν ὅτι, ὡς οὐσιώδες μέρος τῆς ζωῆς, ἡ τέχνη πρέπει νά ἔχει ἠθικό περιεχόμενο καί νά μεταφέρει ἕνα ἠθικοπλαστικό μήνυμα. 'Η λειτουργία τῆς τέχνης στήν εβραϊκή παράδοση εἶναι νά ἀνυψώσει καί νά ἐξευγενίσει τόν ἄνθρωπο.

(Εἰσαγωγικό κεφάλαιο ἀπό τό βιβλίο τοῦ Μ. Κανιέλ. 'Η Τέχνη τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ, (Ἐκδόσεις Γ. Ντουντούρης καί Σια, Ἀθήνα, 1982, μετάφραση Π. Παπαδούλης). Τό βιβλίο ἀνήκει στή σειρά «'Η Τέχνη τῶν Θρησκειῶν» καί συνιστά-
ται στούς ἀναγνώστες μας).

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2-104 39 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 88.39.951

'Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο;
'Ο Πρόεδρος τοῦ Κ.Ι.Σ. 'Ιωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Οι παραδοσιακές ονομασίες 'Ιουδαία και Σαμάρεια χρησιμοποιούντο σε διεθνή έγγραφα μέχρι και πρόσφατα. 'Αριστερά, απόσπασμα εκθέσεως της 'Αγγλοαμερικανικής 'Επιτροπής 'Ερευνας, Δεκέμβριος 1945. Δεξιά, κείμενο της 181 (111) 'Αποφάσεως της Γεν. Συνελεύσεως του ΟΗΕ, 29.11.1947.

ΙΟΥΔΑΙΑ - ΣΑΜΑΡΕΙΑ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗ ΟΧΘΗ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΜΙΑΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΑ'ΙΚΛ Α. ΖΙΜΜΕΡΜΑΝ

Δύο διαφορετικοί όροι έχουν επικρατήσει αναφορικά με τα αυτά διαφιλονικούμενα εδάφη από 'Εβραίους και 'Αραβες: 'Ιουδαία - Σαμάρεια και Δυτική 'Οχθη. 'Ανεξάρτητα αν τουτο γίνεται σκοπίμως ή όχι, οι πολιτικές προεκτάσεις των χρησιμοποιούμενων όρων ύπνοουν συνήθως έναν 'Εβραϊκό εν αντιθέσει προς έναν 'Αραβικό προσανατολισμό.

'Ιουδαία και Σαμάρεια (Γεουντά βέ - Σομρόν στα 'Εβραϊκά) είναι οι παραδοσιακές ονομασίες των ορεινών αυτών περιοχών δυτικά της Νεκράς Θάλασσας και του κατωτέρω τμήματος του 'Ιορδάνη ποταμού. Η παράδοση αυτή ανάγεται στους βιβλικούς χρόνους μέχρι και τα μέσα του 20ού αιώνα. Μόνο σχετικά πρόσφατα, από του 'Αραβικού πολέμου κατά του 'Ισραήλ του 1948 - 49, άρχισαν οι 'Αραβες να χρησιμοποιούν την ονομασία Δυτική 'Οχθη για τον προσδιορισμό του εδάφους που κατακτήθηκε από την 'Υπεριορδανία (δυτικά του 'Ιορδάνη ποταμού), εν αντιθέσει με την καθαυτή 'Υπεριορδανία που βρισκείται ανατολικά του ποταμού.

Πρός άποφυγή κάθε γλωσσικής υπενθύμισης του ιμπεριαλισμού τους, οι 'Αραβες ηγέτες της 'Υπεριορδανίας μετονόμασαν τό 1950 το κράτος τους σε 'Ιορδανία. Η 'Αραβική 'Υπεριορδανία, η 'Ιορδανία σήμερα, ιδρύθηκε τό 1922 επί της 'Ανατολικής Παλαιστίνης, καλύπτοντας τό 76,9 τοίς εκατό του εδάφους της Παλαιστίνης που με 'Εντολή της Κοινωνίας των 'Εθνών τελοΰσε υπό βρετανική κηδεμονία.

Η Δυτική 'Οχθη, όπως εύρυστα ένονοείται, προσδιορίζει μιάν έκταση που από γεωγραφική άποψη ίσοδυναμεί, σχεδόν, με την 'Ιουδαία και τη Σαμάρεια. Σήμερα, ως 'Ιουδαία ένονοείται η περιοχή περί της 'Ιερουσαλήμ και του όρεινου νότου, ενώ η Σαμάρεια είναι βόρεια της 'Ιερουσαλήμ.

Οι άρχαιολόγοι έχουν άνακαλύψει μαρτυρίες για την ύπαρξη 'Εβραϊκών κοινοτήτων στην 'Ιουδαία και τη Σαμάρεια από τους άρχαίους χρόνους με-

χρι και τό 1948. Κατά τη διάρκεια της Βρετανικής 'Εντολής, από τις άρχές του 1920 μέχρι της καταλήψεως της περιοχής από τους 'Αραβες της 'Υπεριορδανίας (άνατολική Παλαιστίνη), οι 'Εβραίοι άσκησαν τό δικαίωμα της εγκαταστάσεως τους στην περιοχή. Τουλάχιστον όχτω καινούργιες κοινότητες ιδρύθηκαν, συμπεριλαμβανομένων δύο στα βόρεια της 'Ιερουσαλήμ, ισάριθμες άλλες επί της έκβολής του 'Ιορδάνη ποταμού επί της Νεκράς Θάλασσας, και τέσσερις στα ύψώματα της Χειρών. Τό 1948 τά 'Αραβικά στρατεύματα εξέδιωξαν από την περιοχή όλους τους 'Εβραίους. 'Εκτοτε η περιοχή μετενομάσθη από τους 'Αραβες σε Δυτική 'Οχθη καθιστώντας την από του έτους εκείνου μέχρι τό 1967 Iudenein (κενή από 'Εβραίους).

Η γεωγραφική ταύτιση της 'Ιουδαίας - Σαμάρειας με τη Δυτική 'Οχθη δέν είναι άκριβής

Η γεωγραφική ταύτιση της 'Ιουδαίας - Σαμάρειας με τη Δυτική 'Οχθη δέν είναι άκριβής. 'Ακόμα και μετά τό 1948 ή δυτική 'Ιερουσαλήμ και ό διάδρομος εδάφους από την πρωτεύουσα προς την άκτι της Μεσογείου δέν αποτέλεσαν τμήμα της Δυτικής 'Οχθης άλλα του Κράτους του 'Ισραήλ. Η 'Ιερουσαλήμ και ό διάδρομος εδάφους αποτέλεσαν μιá σφήνα που πάντοτε άνηκε στό χώρο της 'Ιουδαίας - Σαμάρειας.

Ό όρος Δυτική 'Οχθη περιέχει μιá επιπλέον διφορούμενη έννοια. Παρόλον ότι στη λαϊκή αντίληψη ή Δυτική 'Οχθη άφορά την περιοχή Δυτικά του 'Ιορδάνη ποταμού, που από τό 1948 μέχρι τό 1967 κατείχετο από την 'Ιορδανία και έκτοτε διοικείται από τό 'Ισραήλ, από καθαρά γεωγραφική άποψη, όχι πολιτική, ό όρος μπορεί νά άποδοθεί σε όλόκληρη την περιοχή δυτικά του 'Ιορδάνη ποταμού, έκτεντικόμενου σε όλη τη δυτική προέκτασή της μέχρι του έπόμενου θαλασσιού συνόρου, τη Μεσόγειο θάλασσα.

ΤΟ ΣΤΕΝΟ ΓΙΛΕΚΟ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Η Δυτική 'Οχθη (πλάτος 40 μίλια περίπου) όταν τελοΰσε υπό 'Ιορδανικό έλεγχο έκτετεινόταν μέχρι άποστάσεως 11 μιλίων από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Τό παρόκτι αυτό στενό των 11 μιλίων συχνά άποκαλείται τό «στενό γίλεκο του 'Ισραήλ».

Η γεωγραφική δυτική όχθη του 'Ιορδάνη ποταμού συμπεριλαμβάνει όλη την περιοχή μεταξύ του ποταμού και της Μεσογείου Θάλασσας. 'Υπό την εύρύτερη αυτή έννοια, ή δυτική όχθη περιλαμβάνει την όριοθετημένη «Δυτική 'Οχθη» και, ούσιαστικά, όλόκληρο τό κράτος του 'Ισραήλ, εκτός της περιοχής του Νέγκεβ.

Σήμερα, οι 'Αραβες ιδεολόγοι, κατανοούν βέβαια και έκμεταλλεύονται αυτή τη διφορούμενη έννοια: ή μέν περιορισμένη έρμηνεία προορίζεται για εύρεία κατανάλωση, ιδίως στην 'Αμερική και την Ευρώπη ή δέ εύρύτερη άπευθύνεται προς διανοητικά ύψηλά 'Αραβικά άκροατήρια. Οι πολιτικές προεκτάσεις είναι σαφείς. Τό αίτημα για ένα 'Αραβικό κράτος στη Δυτική 'Οχθη επιδέχεται την έρμηνεία του φαινομενικά περιορισμένου και μετριοπαθούς αίτήματος, έφσον τό όριο των 'Αραβικών φιλοδοξιών νοείται ότι σταματά στην όριοθετημένη περιοχή. Οι ηγέτες της Ο.Α.Π. όμως, της Συρίας,

του 'Ιράκ, της Λιβύης, του 'Ιράν και 'Ισλαμιστών του άντιστασηλινού στρατοπέδου συχνά γίνονται σαφείς ότι οι φιλοδοξίες τους δέν είναι τόσο περιορισμένες.

Όρισμένοι παρατηρητές της Μέσης 'Ανατολής κατανοούν ότι ή διάχυτη 'Αραβική φιλοδοξία σχετικά με την όριοθετημένη Δυτική 'Οχθη ή ή δυτική όχθη με την έρμηνεία της άπροσδιορίστου έκτάσεως, μπορεί νά είναι πλήρης και άκραία, που θά συνεπάγεται την καταστροφή του 'Ισραήλ. Παρόμοια πολιτικολογία συχνά περιγράφεται από τους 'Αραβες προαγανδιστές κατ' εύφημισμόν ως ή «άντικατάσταση της Σιωνιστικής δντότητας με ένα άνεξίτητο - δημοκρατικό κράτος», διοικούμενο από 'Αραβες. Η ειρωνεία της υποθέσεως είναι ότι τό μόνο άνεξίτητο - δημοκρατικό κράτος στη Μέση 'Ανατολή είναι τό 'Ισραήλ, άφού ό Λίβανος διαμελίσθηκε από τη Συρία και τους προστατευμένους της της Ο.Α.Π.

Δυτικά άκροατήρια σχεδόν πάντοτε έννοουν την ονομασία Δυτική 'Οχθη υπό την περιορισμένη σημασία της. Πολλοί 'Αραβες έκτιμούν δεινός τόση την περιορισμένη έρμηνεία του όρου όσο και τις προεκτάσεις της άκραίας έρμηνείας δηλ. των πολιτικών φιλοδοξιών.

Ἡ ὀνομασία Ἰουδαία εἶναι γνωστή ἐδῶ καί 3.500 χρόνια

Ενώ ἡ ὀνομασία Δυτική Ὀχθὴ ἀρχισε νὰ χρησιμοποιεῖται μόνο ἐδῶ καί 30 χρόνια περίπου, ἡ ὀνομασία Ἰουδαία ἀνάγεται στὴν ἀρχαιότητα, ἐδῶ καί 3.500 χρόνια περίπου. Στὴ Γένεση 29:35 ἀναφέρεται ὅτι ἡ Λεὰ γέννησε τέσσερα ἀγόρια στὸν Ἰακώβ (τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου ἐπρόκειτο νὰ ἀλλάξει σὲ Ἰσραήλ): «Καὶ συνέλαβε πάλιν καὶ ἐγέννησεν υἱόν· καὶ εἶπε, Ταῦτή τὴ φορά θέλω δοξολογήσει τὸν κύριον διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰούδαν· καὶ ἔπαυσε νὰ γεννᾷ.

Ἡ Ἑβραϊκὴ ρίζα τοῦ ῥήματος «δοξολογῶ» καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ ὀνόματος «Ἰούδα» εἶναι ἡ ἴδια. Τὸ ὄνομα Ἰούδα, Ἰουδαία ἢ Γεουτὰ στὴν ἑβραϊκὴ, παράγεται ἀπὸ τὴν ἴδια γλωσσικὴ ρίζα ὅπως καὶ ἡ λέξη οὐντέ πού σημαίνει «θέλω δοξολογήσει». Ἐπίσης, ἡ λέξη κυντά πού σημαίνει «εὐχαριστῶ» ἔχει τὴν ἴδια ρίζα. Συνεπῶς, ἡ ρίζα τῆς ὀνομασίας τῆς γῆς τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ἰουδαίῳ, συγγενεῖς ἐννοιολογικὰ μὲ τὸ «δοξολογία» ἢ «εὐχαριστία» καί, ἀναφέρεται στὴ γέννηση τοῦ τέταρτου γιου τοῦ Ἰακώβ ἀπὸ τῆς Λεὰ, ὅπως ἀπὸ πολλὰ παλαιὰ περιγράφεται στὸ βιβλικὸ θρύλο τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραήλ.

Ὁ γίος τοῦ Ἰακώβ καὶ τῆς Λεὰ κατέστη ἡγέτης μιᾶς ἀπὸ τίς 12 φυλές τοῦ Ἰσραήλ, ἡ δὲ φυλετικὴ ἐπικράτεια τοῦ Ἰούδα, Ἰουδαία, (οἱ λόγοι καὶ ἡ ἔρημος περιοχὴ πού περικλείει τὴ Χεβρόνα, τὴ Βηθλέεμ καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ) παραχωρήθηκε τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυὴ στους ἀπογόνους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντες τοῦ Ἰούδα. Ὁ βασιλιάς Δαβὶδ ἦταν ἀπόγονος τοῦ Ἰούδα. Ἡ ἴδια ἡ λέξη Ἰουδαίος, εἶναι παράγωγος τῆς λέξης Ἰουδαία.

Ἀργότερα, ἡ γεωγραφικὴ ὀνομασία τῆς φυλετικῆς ἐπικράτειας πού ἀποτελεσε τὴν κληρονομία τοῦ Ἰούδα, κατέστη ἡ ὀνομασία τοῦ κράτους ὅλου. Αὐτὸ ἔγινε μετὰ τὴ βασιλεία τοῦ Σολομῶντα, ὅταν τὸ μέχρι τότε ἐνιαῖο βασίλειο διαιρέθηκε σὲ δύο τμήματα: τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα καὶ τὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ ὀνομασία Ἰουδαία, ἔκτοτε, κατέστη τὸ σημεῖο ἀναφοράς τῆς πολιτικῆς ὀντότητας πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τίς δύο φυλές τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Βενιαμίν.

Ὅταν τὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ ἔπεσε στους Ἀσσυρίους κατὰ τὸν ὄγδοο αἰῶνα Π.Κ.Π., ὁ ὅρος Ἰουδαία κατέστη ἡ πολιτικὴ ὀνομασία πού χρησιμοποιεῖτο ἔκτοτε γιὰ ὁλόκληρο τὸ Ἑρως Ἰσραήλ, τὴν ὑπεσχλημένη Γῆ τοῦ Ἰσραήλ. Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Β' Ναοῦ, τῶν Μακαβαίων, τῶν Χασμοναίων καὶ τῶν Ἡρώδων ὅλη ἡ χώρα ἦταν γνωστὴ ὡς Ἰουδαία.

Ἡ Σαμάρεια ἦταν πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραήλ πρὸ 2.800 χρόνων

Η Σαμάρεια, στὴν ὀνομασία, ἔχει ἕνα ἐπίσης ξεχωριστὸ καὶ ἐνδοφρεσὶν ἐκτενὲς. Περὶ πρὸν ἑννέα αἰῶνα Π.Κ.Π., πρὶν δηλαδὴ 2.800 καὶ πλέον χρόνια ὁ βασιλιάς Ὀμρί βασιλεψε γιὰ 12 χρόνια στὸ βασίλειο τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ Βίβλος ἀναφέρει ὅτι ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου ἦταν ἡ Τίρσα, μιὰ τοποθεσία μετὰ τῆς ἀρχαίας Σιγῆμ (ὅπου ἡ σημερινὴ Ναμπλούς) καὶ τοῦ Ἰορδάνη ποταμοῦ. Δὲν ταίριαζε ὅμως γιὰ πρωτεύουσα διότι ἀπείχε ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐμπορικὴ ἀρτηρία πού διέσχισε τὴ χώρα ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότο. Ὡς ἐκ τούτου ὁ βασιλιάς Ὀμρί ἀναζήτησε καινούργια τοποθεσία γιὰ τὴν πρωτεύουσά του.

«Καὶ ἠγόρασε τὸ ὄρος τῆς Σαμάρειας παρὰ τοῦ Σέμερ διὰ δύο τάλαντα ἀργυροῦ, καὶ ἔκτισε πόλιν ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, τὴν ὁποῖαν ἔκτισε, κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ Σέμερ, κυντόν τοῦ ὄρους, Σαμάρειαν».

(Α' Βασ. 16:24)

Ἡ Σαμάρεια κατέστη πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραήλ, ὅπως ἡ Ἱερουσαλὴμ ἦταν τῆς Ἰουδαίας. Ἀργότερα, ὁ Ὀμρί ἐτάφη στὴ Σαμάρεια, τὴν πόλιν πού ὁ ἴδιος ἔκτισε καὶ ἐκεῖ ἐπίσης βασιλεψε ὁ γίος του Βασιλιάς Ἀχάβ. Πότε ἄλλοτε στὴν ἱστορία ἕνας βασιλιάς ἔδωσε στὴν πρωτεύουσά του τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀγόρασε τὴ γῆ; Συνήθως ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς δοξάζεται μέσα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσά του.

Ἀργότερα, ἡ ὀνομασία Σαμάρεια Σομρόν χρησιμοποιεῖται ὄχι μόνο γιὰ τὴν πρωτεύουσα ἀλλὰ ἀναφορικὰ μὲ ὅλη τὴν περίεχ περιοχή, ὅπως ἰσχύει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Περὶ πρὸν ὀκτὼ ἢ ἐννέα αἰῶνες ἀργότερα ἡ πρωτεύουσα Σαμάρεια μετονομάσθη σὲ Σεβάστια ἀ-

πὸ τὸ Βασιλεῖο Ἡρώδη. Στὴν περιοχὴ ἔχουν διεξαχθεῖ εὐρύτατες ἀνασκαφές, οἱ δὲ ἐπισκέπτες μποροῦν νὰ περιφέρονται σήμερα μέσα ἀπὸ τὰ περίφημα εὐρήματα.

Τὰ ὅρη τῆς Σαμάρειας εἶναι τὰ ὑψηλότερα στὴ χώρα, δυτικὰ τοῦ Ἰορδάνη ποταμοῦ· ψηλότερα ἀπὸ τὰ ὕψωματα τῆς Ἱερουσαλὴμ, τῆς Ἰουδαίας ἢ τῆς Γαλιλαίας. Ἀπὸ τὸ λόφο τῆς ἀρχαίας Σαμάρειας εἶναι ὁρατὴ ἡ Μεσόγειος, τὸ ὄρος Καρμὲλ πάνω ἀπὸ τὴ Χαΐφα, καὶ οἱ παραλιακὲς πόλεις τῆς Καισαρείας Νατάνια, Ἐρσελίας καὶ Τέλ Ἀβίβ. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ χώρου τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τὸν βασιλιά Ὀμρί ἦταν λόγῳ τῆς στρατηγικῆς τοποθεσίας τῆς. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ σήμερα.

Κατὰ τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι μὲ τὴ βοήθεια τῶν Γερμανῶν, ἔκαναν τὴ Σαμάρεια κεντρικὸ σταθμὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πού ἔχτισαν ἀπὸ τὴ Δαμασκὸ πρὸς τὸ Νέγκβε. Τὸ 1918 ἡ τελικὴ βρετανικὴ ἐκστρατεία στὴν Ἀγία Γῆ ξεκίνησε ἀπὸ τὰ παράλια, πλησίον τοῦ Τέλ Ἀβίβ, μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν κατάληψη τῆς στρατηγικῆς ὁδοῦ, τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τῶν ὕψωμάτων τῆς Σαμάρειας. Τὸ βρετανικὸ ἱππικὸ κατόρθωσε νὰ φθάσει στὴ Σαμάρεια σὲ μιὰ μέρα καὶ στὴν Τιβεριάδα σὲ τρεῖς. Τὸ Ἰσραήλ εἶναι μιὰ μικρὴ χώρα· οἱ δὲ στρατηγικὲς τοποθεσίαι εἶχαν ἀνέκαθεν ἰδιαίτερη σημασία.

Ἀπὸ τὰ ὕψωματα τῆς Σαμάρειας ἦταν πού τὸ 1918 οἱ Ἰρακινὲς δυνάμεις κατόρθωσαν σχεδὸν νὰ κόψουν τὸ νεοσύστατο κράτος τοῦ Ἰσραήλ στὰ δύο.

Ἦταν ἀπλῶς σύμπτωση πού τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς πού πούλησε τὴ γῆ στὸν Βασιλεῖο Ὀμρί γιὰ τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἰσραήλ, ἦταν Σέμερ; Ἡ γλωσσικὴ ρίζα τῆς λέξης σέμερ στὰ ἑβραϊκά σημαίνει «φυλάω», «περισώζω» ἢ «φρουρῶ». Ἡ Σαμάρεια, πού ἀπὸ γεωγραφικὴ ἀποψη κυριαρχεῖ στὴν περιοχὴ, «φρουρεῖ», οὕτως εἶπεν, τὸ δυτικὸ Ἑρως Ἰσραήλ. Ἡ Σαμάρεια, ἀπὸ γεωγραφικὴ ἀποψη, ἀποτελεῖ τὴν καρδίαν τῆς ἑβραϊκῆς ἐνδοχώρας.

Πράγματι, στὰ ὕψωματα τῆς Σαμάρειας, στὸ Ἀλόν Μορέ καὶ τὴ Σιγῆμ, περιπλανήθηκε ἀρχικὰ ὁ Ἀβραάμ, πού ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῆς Ἑβραϊκῆς ἱστορίας. Σ' αὐτὴν τὴν περιοχὴ συναθροίστησαν οἱ Ἰσραηλῖτες ὑπὸ τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυὴ μετὰ τὴ νίκη τους ἐπὶ τῶν Χαναανίων. Ἰουδαῖοι εἶναι ὁ λαὸς τῆς Ἰουδαίας, καταγόμενοι ἀπὸ τὸν Ἰούδα, καὶ ἡ Σαμάρεια ἡ καρδίαν τοῦ Ἰσραήλ. Ἐτοί ἦταν ἐπὶ τρεῖς χιλιετηρίδες.

Ἡ συμπερασματικὴ ἀλήθεια

Συνεπῶς, οἱ ὀνομασίες Ἰουδαία — Σαμάρεια καὶ Δυτικὴ Ὀχθὴ ὑπονοοῦν πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα συνήθως εἶναι γνωστά. Ἐάν ἀληθεύει τὸ Γαλλικὸ ρητὸ ὅτι ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας ἐγκτεῖται στὴ διάκριση ὅλων τῶν ἀποχωρήσεων τῆς, ὅπως-δήποτε ἐνδεκνται σὲ εὐσεμειδῆτους ἀνθρώπους νὰ ἀναζητοῦν τὴν ἀλήθειαν ἐκτιμώντας ὅλες τίς ἀποχωρήσεις τῆς, ἐφόσον, βέβαια, ἕνα τόσο σημαντικό πολιτικὸ ζήτημα μπορεῖ νὰ χαρακτηριθεῖ σάν μιὰ ἀπόκρυψη».

(Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸ μηνιαῖο περιοδικὸ «Midstream», Νοῦμβριος 1982)

ΒΡΑΒΕΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΒΡΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ: Σὲ πρόσφατη συνέντευξη τύπου ἀνακοινώθηκε ἡ καθιέρωση ἑνὸς μεγάλου διεθνoῦς βραβείου πού ἀποσκοπεῖ νὰ καταστή τὸ «βραβεῖο Νόμπελ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κόσμου». Τὸ βραβεῖο θὰ εἶναι γνωστὸ ὡς «βραβεῖο Ζαμποτίνσκυ — Ἀοπίς τῆς Ἱερουσαλὴμ».

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἰδρύματος Ζαμποτίνσκυ τῆς Νέας Ὑόρκης, ὁ κ. Ἐρικ Σπέκτορ ἀνακοίνωσε ὅτι τὸ βραβεῖο ἀξίας 66.500 στερλινῶν θὰ ἀπονέμεται ἐτησίως σὲ ἀνδρὰ ἢ γυναῖκα, Ἑβραῖο ἢ μὴ Ἑβραῖο πού κατὰ τὰ τελευταῖα δύο χρόνια διακρίθηκε στὴν ὑπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ.

Γιὰ φέτος ὁ ἀποδέκτης τοῦ βραβείου θὰ ἐκλεγεῖ μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων πού θὰ ὑποβάλλουν ἐκπρόσωποι μεγάλων Ἑβραϊκῶν ὁργανώσεων καὶ ἰδρυμάτων.

Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου θὰ γίνῃ στὸ Κέντρο Λίνκολν τῆς Νέας Ὑόρκης στίς 14 Νοεμβρίου 1983.

(«Νιούς Σέρβις» — 25.8.1983)

Δ. ΓΙΑΝΝΟΥΣΗ

Ἡ ἐξόντωση τῶν Ἑβραίων τῆς Καστοριᾶς

Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὴν «Ν. Καστοριά» 1.7.1983

Τὴν νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24η Μαρτίου 1944 ἡ Καστοριά σκεπάστηκε ἀπὸ μισὸ μέτρο χιόνι... "Ἐνα χιόνι μπουχραβό, μαλακό πού δὲν κράτησε οὔτε μιά μέρα! Μόλις ξημέρωσε ἡ 24η Μαρτίου ὅλοι ξαφνιαστήκαμε μὲ ἀρκετὰ περίεργα καὶ ἀπρόσμενα φαινόμενα! Τό ὄψιμο χιόνι (πού ἡ ἐπιφάνειά του μαύριζε ἐλαφρὰ ἐξ αἰτίας τῆς στάχτης τοῦ ἡφαιστείου τοῦ Βεζουβίου πού ἔφερε ὡς ἐδῶ ὁ ἀέρας καὶ τὴν ἀφύσικη παρουσία ἐδῶ ἑκατοντάδων Γερμανῶν φαντάρων ΕΣ - ΕΣ). Ἐκτός ἀπ' αὐτά, ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς χιονισμένης Καστοριᾶς ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὸ πρῶϊ ἀπὸ τοὺς θρήνους καὶ ὀδυρμοὺς τῶν φιλήσυχων πολιτῶν Ἑβραίων, πού κάτω ἀπὸ ἀπειλές καὶ ἀγριοφωνίες τῶν χιτλερικών κτηνῶν ὀδηγοῦνταν μὲ κλωτσιές καὶ ξυλοδαρμοὺς στὸν τόπο συγκεντρώσεώς τους — τὸ κτίριο τοῦ Κιαζίμ Μπέη, ὅπου ἄλλοτε στεγάζονταν τὸ Γυμνάσιο Θηλέων δίπλα στὸ σπίτι Βαλαλά στὸ τζαμί.

Ἐκεῖ σ' αὐτὸ τὸ παλιὸ ἐγκαταλελειμμένο κτίριο στοιβάχτηκαν ἀνηλεῶς 950 - 1000 ἀτυχοὶ συμπολίτες μας, πού τὸ μόνο φταίξιμό τους ἦταν πῶς δὲν ἄρρεσαν στὸν μανιακὸ Ἀδόλφο Χίτλερ. Οἱ συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες συγκεντρώθηκαν στὰ σβέλτα, ὀδηγήθηκαν καὶ στοιβάχτηκαν βάνουσα ἦταν κατὰ παραπάνω ἀπὸ τραγικές. Σεβάσμιοι παπούδες καὶ γεροντίσσοι, ἄρρωστοι, ἀλλόφρονες πατέρες καὶ μητέρες ἀδύναμα νήπια καὶ δυστυχισμένοι ἀνάπηροι δέχονταν στοὺς δρόμους μας ἀγρία χτυπήματα μὲ τοὺς ὑποκόπανους ἀπὸ τὰ ἀφιονισμένα κτήνη τοῦ Χίτλερ.

Καὶ οἱ κλεισμένοι στὴ θλιβερὴ ἐκείνη φυλακὴ πού φρουροῦνταν νυχθημερόν ἀπὸ βλοσυροὺς «πεταλάδες», καταδικάστηκαν στὸν θάνατο ἐκ πείνης.

Τότε, παρὰ τὴ στυγνὴ τρομοκρατία, ἐγένετο ἕνα θαρραλὸ διάβημα ἀπὸ Καστοριανούς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Δεσπότη μας — τὸν ἀείμνηστο ἅγιο Νικηφόρο — στὸν ζαβοφρούραρχο Χίλντεμπραν: Νά δεχθεῖ γιὰ νὰ παρέχεται ἕνα τουλάχιστο φτωχικὸ γεῦμα τὴν ἡμέρα ἀπὸ δσπρια ἢ πατάτες ἐκ μέρους τοῦ ΕΟΧΑ τῆς Μητροπόλεως. Τό θηρίο — παρὰ τὸ πρᾶγμα — ἴσως εἶχε καὶ σχετικές διαταγές ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους του, ἔστρεξε! Κι ἄρχισε γιὰ μέρες ἀρκετές ἡ παροχὴ αὐτοῦ τοῦ πενιχοῦ σιτιστοῦ, πού στὴ διανομὴ του ἐπέβλεπε ὁ ἀλησμόνητος «πατέρας» μακαρίτης τῶρα Βασίλης Παπαμιχαήλ.

Ἀλλὰ τί νὰ σοῦ κάνει ἕνα φτωχικὸ πιάτο δσπρια μὲ ἐλάχιστο λάδι δίχως ἄλλο τίποτε ὅλη μέρα! Ὅλοι λιμοκτονοῦσαν καὶ εὐλόγα οἱ δυστυχισμένοι διαμαρτύρονταν.

Στὶς διαμαρτυρίες καὶ τίς ἱκεσίες τους μιά ἦταν ἡ στερεοτυπὴ ἀπάντηση:

— Λίρες!

Πρότειναν, ἀν τοὺς ἀποκάλυπταν πού εἶχαν κρυμμένες τίς λίρες νὰ τοὺς ἀφῆναν νὰ πάρουν λίγα τρόφιμα ἀπὸ τὰ σπίτια τους μὲ συνοδεία βέβαια. Πολλοὶ πού εἶχαν πράγματι, λύγισαν καὶ κουβάλησαν λίγα ἀπὸ τὸ ἔχει τους πού τὰ διανέμονταν κατόπιν ἀδελφικά στοῦ στρατοπέδου. Τὸν ἐκβιασμό αὐτὸ «λίρες» τὸν χρησιμοποίησαν δύο τρεῖς φορὲς στὸ διάστημα τῆς μηνιαίας ἐδῶ κρατήσεώς τους.

Στὸ διάστημα τῶν ἐφιαλτικῶν αὐτῶν τελευταίων ἡμερῶν τους στὴ γενέτειρα ὅχι λίγοι ἀτυχοὶ συμπολίτες μας Ἰσραηλίτες εἶδαν μὲ ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία νὰ ἀπάγονται τὴ νύχτα κορίτσια καὶ γυναῖκες τους πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐν-στοντικῶν τῶν ἀποκτηνωμένων ἀξιωματικῶν καὶ φαντάρων... Καὶ τὰ δυστυχισμένα αὐτὰ πλάσματα κατατσαλακωμένα ἄ-

Καστοριά

Ὅψη τῆς Συναγωγῆς πού δὲν ὑπάρχει πιά

πὸ τὰ νυχτερινὰ ὄργια πού ὑφίσταντο ἀπὸ τοὺς βάνουσους καὶ ἀγρίους βιαστὰς τους, ἐπέστρεφαν τὸ πρῶϊ συνοδευόμενα πίσω στὴ θλιβερὴ τους φυλακὴ.

Τραγικές ἦταν ἐκεῖνες οἱ μέρες... Τραγικές καὶ δραματικές ἀνεξήγητες γιὰ κάθε ἀνθρώπο πού δὲν στεροῦνταν ἀνθρωπιᾶς... Μά πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀντιδράσῃ, ὅταν ὁ κρυφὸς φόβος ὅλα τὰ τύλιγε στὴ φοιχτὴ κι' ἀνήλεη σιωπῇ; Ποιά πραγματικά χριστιανικὴ καρδιά δὲν πόνεσε γιὰ τὸν ἀδικο κατατρεγμὸ τῶσων συμπαθῶν — ἀλλοθρήσκων ἔστω — φίλων καὶ συμπολιτῶν μας;

Κι ἦρθεν ἡ δραματικὴ μέρα πού στοιβαγμένα ἀνάκατα στὰ γκρίζα φορτηγὰ τῶν Γερμανῶν ἀπήχθησαν οἱ ἀτυχοὶ Καστοριανοὶ Ἑβραῖοι γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦν τελικὰ στὰ ἀνθρωποβόρα κρεματόρια. Ἀπ' αὐτοὺς ζήτημα 3-4 δεκάδες νὰ γλύτωσαν. Κι' αὐτοί, γιὰ νὰ μὴν ἀντικρύζουν τὰ ρημάδια ὅπου ζοῦσαν ἄλλοτε εὐτυχισμένοι μὲ τοὺς ἀμοιρους ἀδικοχαμένους δικούς τους, σκόρπισαν σ' ὅλα τὰ μῆκη καὶ πλάτη τῆς γῆς.

Ὅμως πλάϊ στὴ μεγαγχολικὴ ἀναπόληση τῶσων μορφῶν καὶ περιστατικῶν συνανθρώπων ἀπὸ τὸ πέρασμά τους στὴν κοινὴ μας γενέτειρα, μένει ἡ καταστάλαγμα πικρὸ... Πῶς ὁ «πολιτισμός» καὶ ἡ Ἀνθρωπότης πολὺ ἀκόμα ἀπέχει ἀπ' τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ οὐμονιστικὸ πρότυπο πού συνοψίζεται στὸ ἀθάνατο ρητό: Ὡς χαρίεν ἐστ' ἀνθρώπος δταν ἀνθρωπος ἦ!

Ὁ Χίτλερ καὶ τὰ ἄλλα κτήνη του, οἱ σύγχρονοι μιμηταὶ καὶ θαυμασταὶ του κι' οἱ ἐφαρμοζόντες μὲ διάφορα «ἄλλα μέσα (προπαγάνδας καὶ ἐξόντωσης) τίς μεθόδους του, εἶναι γεννήματα τῆς ἐποχῆς μας δυστυχῶς. Θ' ἀνατέλλῃ καὶ θὰ δῇ γιὰ πολὺ ἀκόμη ὁ ἥλιος ὥσπου νὰ ἐξανθρωπισθοῦμε!

(Γιὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑβραίων τῆς Καστοριᾶς βλ. ἀναλυτικὴ μελέτη τοῦ ἴδιου στὰ Χρονικά (τ. 41, Σεπτέμβριος 1981)

Μετά τὸν πόλεμο

Ὁμάδα Ἑβραίων νέων στὴν Καστοριά

Φταΐνε οί Έβραίοι:

Οι Λιτανείες για τήν ύποτροπή του κακού διαρκούσαν πολλές φορές τρείς μέρες.

Θάνατος!

ΟΤΑΝ Η ΠΑΝΟΥΚΛΑ ΘΕΡΙΖΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Τόν 'Ιανουάριο του 1348 ή επιδημία της πανούκλας (που ξεκίνησε από την Κίνα και προχώρησε προς την Μικρά 'Ασία διά μέσου της χώρας των Τατάρων — Κεντρική 'Ασία, της 'Ινδίας, της Περσίας, της Μεσοποταμίας, άρχισε τό καταστροφικό της έργο στη Γαλλία. 'Από τη Μασσαλία μεταδόθηκε δυτικά ως την 'Ισπανία και προς τά βόρεια ως την 'Αβινιόν, όπου έφτασε τόν Μάρτιο.

Μεταξύ 'Ιουνίου και Αύγουστου προσβλήθηκαν τό Μπορντώ, ή Λυών και τό Παρίσι, ή Βουργουνδία, ή Νορμανδία και από αυτήν ή Νότια 'Αγγλία. Τό ίδιο καλοκαίρι ή επιδημία πέ-
ρασε τίς 'Άλπεις γιά νά προσβάλει τήν 'Ελβετία και προχώ-
ρησε προς τά ανατολικά ως τήν Ούγγαρία.

Σέ όρισμένη περιοχή έσπερνε τόν θάνατο σέ τέσσερις ως έξι μήνες. 'Επειτα εξαφανίζονταν έκτός από τίς μεγάλες πό-
λεις, στίς όποιες έβρισκε πρόσφορο έδαφος στόν πυκνό
πληθυσμό. Τό χειμώνα ή έντασή της λιγόστευε, γιά νά αύξη-
θει και πάλι τήν άνοιξη και νά διαρκέσει ακόμη έξι μήνες.

Τό 1399, ή πανούκλα προσβάλλει και πάλι τό Παρίσι, τήν
Πικαρδία, τή Φλάνδρα και τήν 'Ολλανδία. 'Επειτα μεταδίδε-
ται από τήν 'Αγγλία στη Σκωτία και τήν 'Ισλανδία, καθώς έ-
πίσης και τή Νορβηγία, όπου έξώκειλε ένα καράβι, φορτω-
μένο μαλλί. 'Ολόκληρο τό πλήρωμά του ήταν νεκρό και τό
καράβι είχε μείνει άκυβέρνητο.

'Από εκεί, ή πανούκλα μεταδίδεται στη Σουηδία, τή Δανία,
τήν Πρωσία, τήν 'Ισλανδία ως τή Γροιλανδία — άφήνοντας
περιέργως άθικτη μιά μικρή νισίδα — στη Βοημία και τή Ρω-
σία ως τό 1351. Στά μέσα περίπου του 1350 είχε σχεδόν εξα-
λειφθεί από τήν ήπειρωτική Εύρώπη.

Παρά τό γεγονός ότι ή θνησιμότητα ήταν άπρόβλεπτη —
από τό 1/5 του πληθυσμού σέ όρισμένες περιοχές μέχρι τό
9/10 σ' άλλες, ολοκληρωτικός δηλαδή άφανισμός — ή συνο-
λική έκτίμηση των δημογράφων σήμερα συμπίπτει περίπου
μέ τη διαπίστωση ένός Γάλλου της έποχής, ότι «ή μισή άν-
θρωπότητα άφανίστηκε». 'Η σύμπτωση αυτή βέβαια ισχύει
γιά τήν περιοχή από τήν 'Ισλανδία ως τίς 'Ινδίες.

'Η διαπίστωση αυτή στηρίζεται στόν αριθμό που δίνει ό
Εύαγγελιστής 'Ιωάννης στην «'Αποκάλυψη», ή όποία τόν
Μεσαίωνα άποτελούσε τόν αγαπημένο οδηγό γιά τίς άν-
θρώπινες ύποθέσεις.

'Ο μισός πληθυσμός της Εύρώπης θά σήμαινε, μεταφρα-
ζόμενος σέ αριθμούς, είκοσι εκατομμύρια νεκρούς. Στην
πραγματικότητα κανείς δέν γνωρίζει τόν ακριβή αριθμό των
θυμάτων. Τά γραπτά κείμενα της έποχής περιέχουν περι-
γραφές που προξενούν φρίκη, δέν δίνουν όμως ακριβή στοι-
χεία.

Τό... τρυφερό κακό

Τό μυστήριο της μόλυνσης ήταν τό «πιό τρυφερό από όλα
τά κακά», όπως έγραφε ένας άνώνυμος Φλαμανδός κλη-
ρικός. 'Επειδή εκείνη τήν έποχή άγνοούσαν φυσικά τήν ύ-
παρξη των μικροβίων, απέδιδαν τήν επιδημία σέ άστρικές έ-
πιδράσεις (!), στήν όργη του Θεού, σέ υπερφυσικές δυνά-
μεις κ.ά. σχετικά. Οι ιατρικές μέθοδοι γιά τήν αντιμετώπιση
της πανούκλας (όπως και των άλλων άσθενειών) κυμαίνον-
ταν τόν 14ο αιώνα μεταξύ του έμπειρικού, του λογικού και
του μαγικού, χωρίς σαφή διάκριση μεταξύ των τριών.

Σάν νά μήν έφθαναν οι καταστροφές, ήλθε νά προστεθεί
σέ αυτές και ή ανθρώπινη σκληρότητα. 'Εκδηλώθηκε βασι-
κά έναντίον των 'Εβραίων, τούς όποιους κατηγορούσαν ότι
δηλητηρίαζαν τά πηγάδια γιά νά «σκοτώσουν» και νά κατα-
στρέψουν τή Χριστιανοσύνη και νά κυριεύσουν τόν κόσμο.

Οι δολοφονίες άρχίζουν τήν άνοιξη του 1348, άμέσως με-
τά τούς πρώτους θανάτους από πανούκλα. Τά πρώτα λυν-
ταρίσματα 'Εβραίων έγιναν στη Ναρμπόν και τήν Καρκα-
σόν της Γαλλίας. Οι 'Εβραίοι σύρθηκαν έξω από τά σπίτια
τους και παραδόθηκαν στίς φλόγες από τό φρενιασμένο
πλήθος.

Στόχος οί Έβραίοι

Εφόσον οι άνθρωποι πίστευαν ότι ή θεία όργη προκάλε-
σε τή μάστιγα, έπρεπε νά βρουν έναν ανθρώπινο παρά-
γοντα στόν όποιο νά ξεσπάσουν τήν όργη τους που δέν
μπορούσαν νά εκδηλώσουν στο Θεό. Οι 'Εβραίοι ήταν ό ά-
μεσότερος στόχος. 'Ηταν εύκολο νά τούς διακρίνει κανείς:
Ζούσαν σέ όρισμένες συνοικίες και δρόμους και άποτελού-
σαν μιά συμπαγή αλλόφυλη ομάδα.

Μέ τήν άναστάτωση που έφερε ή πανούκλα, ήταν εύκολο
νά κατηγορηθούν οι 'Εβραίοι ότι δηλητηρίαζαν τή πηγάδια.
Τό 1348, ό Κλημης ΣΤ' έξέδωσε έγκύκλιο μέ τήν όποία απα-
γόρευε τή δολοφονία, τή λεηλασία ή τόν βίαιο προσηλυτι-
σμό των 'Εβραίων. 'Η έγκύκλιος αυτή έβαλε τέλος στούς
διωγμούς στην 'Αβινιόν και τά παπικά κράτη, παρέμεινε ό-
μως γράμμα νεκρό στόν Βορρά, όταν εξαπλώθηκε ή φρενι-
τιδα της άναταραχής.

Στά περισσότερα μέρη, οι 'Αρχές προσπάθησαν άρχικά
νά προστατεύσουν τούς 'Εβραίους, ύπέκυψαν όμως άργό-
τερα στη λαϊκή πίεση. Πάντως έπαγρυπνούσαν γιά νά προ-
λάβουν τυχόν δημεύσεις περιουσιών, γεγονός συνθημαμέ-
νο σέ έποχή βίαιων διωγμών.

Ο πάπας προσπάθησε να καταπραΰνει την ύστερία με νέα εγκύκλιο με την οποία δήλωνε ότι οι χριστιανοί, που απέδιδαν την πανούκλα στους Έβραίους, είχαν παραιτηθεί από τον ψεύτη τόν Σατανά και ότι η κατηγορία του δηλητηριασμού των πηγαδιών και οι διωγμοί που την ακολούθησαν, ήταν «επαισχυντή πράξη». Ο πάπας τόνιζε επίσης, ότι τό κακό ήταν γενικό σ' όλους τούς λαούς, περιλαμβανομένων και τών Έβραίων και ότι μάλιστα και τίς περιοχές όπου κατοικούσαν και αυτοί.

Στήν ίδια εγκύκλιο, προέτρεπε τόν κληρο να πάρει υπό τήν προστασία του τούς Έβραίους. Άλλά οι προτροπές αυτές δέν εισακούσθηκαν μέσα στόν κυκεώνα που είχαν δημιουργήσει τά τοπικά μίση.

Στίς 9 Ιανουαρίου 1349, ή ββραϊκή κοινότητα τής Βασιλείας που αριθμούσε πολλές εκατοντάδες ψυχές, πυρπολήθηκε σ' ένα ξύλινο ικρίωμα που κατασκευάσθηκε ειδικά σ' ένα νησάκι του Ρήνου. Επίσης μία εγκύκλιος τών Δημοτικών Άρχων απαγόρευσε τήν εγκατάσταση τών Έβραίων στήν πόλη γιά διακόσια χρόνια.

Στό Στρασβούργο, τό συμβούλιο τών δημοτικών δικαστών, που αποδοκίμαζε τούς διωγμούς, εξαναγκάστηκε σέ παύση και αντικαταστάθηκε από άλλο, που ήταν διατεθειμένο να συμμορφωθεί με τή λαϊκή θέληση. Τόν Φεβρουάριο του 1349, πριν ακόμα ή επιδημία προσβάλει τήν πόλη, δύο χιλιάδες Έβραίοι μεταφέρθηκαν στο νεκροταφείο και όλοι, εκτός από όσους δέχθηκαν να προσηλυτισθούν, δέθηκαν σέ πασάλους και έγιναν παρανάλωμα τής φωτιάς.

Τήν ίδια εποχή μία άλλη φωνή καλούσε τούς χριστιανούς να εξοντώνουν τούς Έβραίους: Οι «μαστιγούμενοι». Τό κίνημά τους εκδηλώθηκε με τρομακτική φρενίτιδα και διαδόθηκε σαν τή φωτιά σ' όλη τήν Εύρωπη, όπως ακριβώς ή πανούκλα. Η μαστίγωση είχε σκοπό να εκφράσει τίς τύψεις και να εξαγνίσει από τά αμαρτήματα. Μ' αυτή τή μορφή είχε εμφανισθεί πολύ πριν τήν επιδημία.

Οργανωμένες ομάδες από διακόσια ως τριακόσια άτομα πήγαιναν από πόλη σέ πόλη γυμνοί από τή μέση και πάνω και αυτομαστιγώνονταν. Τά μαστίγια ήταν «λωρίδες με σκληρούς δερμάτινους κόμπους και μικρά κομμάτια σίδερο στήν άκρη». Με δυνατός κραυγές οι «μαστιγούμενοι» εκλιπαρούσαν τό έλεος του Χριστού και τής Παναγίας, ενώ τό πλήθος τών θεατών έτρεπε και ξεσπούσε σέ λυγμούς.

Τό κίνημα, εκφράζοντας μία δυσπιστία στους κληρικούς, ήταν στήν ουσία αντικληρικαλιστικό. Οι «μαστιγούμενοι» πίστευαν ότι μεσίτευαν στόν Θεό γιά λογαριασμό όλη τής ανθρωπότητας.

Η νέα αυτή επιδημία εκδηλώθηκε στά Γερμανικά Κράτη και διαδόθηκε σύντομα στήν Ολλανδία, τή Φλάνδρα, τήν Πικαρδία και τή Ρέν. Έκατοντάδες συμμορίες «μαστιγούμενων» εμφανιζόταν κάθε βδομάδα σέ άλλη πόλη, υποδουλίζοντας τά ήδη εξημμένα πάθη τών κατοίκων και ισχυριζόμενοι ότι χωρίς αυτούς ή «χριστιανοσύνη θά κανόταν». Οι κάτοικοι τούς υποδέχονταν χτυπώντας τίς καμπάνες τών εκκλησιών, τούς έδειχναν μεγάλο σεβασμό και τούς φιλοξενούσαν στά σπίτια τους, όπου τούς έφερναν τά παιδιά τους γιά να τά θεραπεύσουν.

Τό κίνημα ξεκίνησε σαν μία προσπάθεια σωτηρίας του κόσμου από τήν καταστροφή μέσω τής θυσίας. Σιγά σιγά όμως κυριαρχήθηκε από τό πάθος τής εξουσίας και προσπάθησε να παραγκωνίσει τίς εκκλησιαστικές άρχές που διέβλεψαν σ' αυτό έναν πυρήνα επαναστατικής αναταραχής. Ήταν μία άπειλή γιά τήν άρχουσα τάξη, λαϊκή και εκκλησιαστική.

Ο αυτοκράτορας Κάρολος Δ' ζήτησε από τόν πάπα να καταδικάσει τό κίνημα. Όμως, σέ μία εποχή που ο κόσμος βρισκόταν στο χείλος τής άβυσσου, ή τιμωρία τών «μαστιγούμενων», οι οποίοι ισχυριζόνταν ότι ενεργούσαν κατ' έντολήν του Θεού, δέν ήταν εύκολη. Πολλοί καρδινάλιοι αποδοκίμαζαν τή δίωξή τους.

Στό μεταξύ οι «μαστιγούμενοι» είχαν βρεί ένα εύκολότερο θύμα. Έμπαιναν στίς πόλεις και έτρεχαν, ακολουθούμενοι από τούς κατοίκους, προς τίς ββραϊκές συνοικίες, ουρλιάζοντας: «έκδίκηση στους δηλητηριαστές τών πηγαδιών».

Οι Έβραίοι του Φράιμπουργκ, του Άουμπουργκ, τής Νυρεμβέργης, τής Ρατισβόνης, εξοντώθηκαν συστηματικά.

Τό Μάρτιο του 1349 οι Έβραίοι τής Βόρμς, τετρακόσια άτομα, κατέφυγαν, όπως και στήν Ύόρκη, σέ μία πανάρχαια λύση. Προτίμησαν να αυτοπυρποληθούν στά σπίτια τους παρά να δολοφονηθούν από τούς διώκτες τους. Στήν Κολωνία τό δημοτικό συμβούλιο, ακολουθώντας τό παράδειγμα

του πάπα, θεώρησε αναγκαίο να δηλώσει ότι οι Έβραίοι πέθαιναν και αυτοί από πανούκλα, όπως όλοι οι άλλοι. Οι «μαστιγούμενοι» όμως, αγνοώντας τή δήλωση αυτή, συνέκριναν ένα «πλήθος από προλετάρειους που δέν είχαν τίποτα να χάσουν», γιά νέες δολοφονίες και λεηλασίες. Στή Μαγεντία όπου υπήρχε ή πιο μεγάλη σημαντική ββραϊκή κοινότητα τής Εύρώπης, τά μέλη τής αποφάσισαν επιτέλους να άμυνθούν. Έφοδιασμένα με όπλα, που είχαν συγκεντρώσει πριν ξεσπάσουν οι ταραχές, σκότωσαν διακόσιους από τούς διώκτες τους. Αυτό προκάλεσε μία λυσσαλέα επίθεση τών κατοίκων, που ήταν αποφασισμένοι «να εκδικηθούν τό θάνατο τών χριστιανών».

Οι Έβραίοι πολέμησαν, ο συντριπτικός όμως αριθμός τών επιτιθεμένων τούς ανάγκασε να υποχωρήσουν. Κλείστηκαν τότε στά σπίτια τους και αυτοπυρπολήθηκαν. Είναι βέβαιο, ότι ο αριθμός τών θυμάτων άνήλθε στίς 14 Αυγούστου 1349, στίς 6.000.

Όταν πέρασε ή επιδημία, ή Έκκλησία και τό κράτος αποφάσισαν να «τολμήσουν» να καταδιώξουν τούς «μαστιγούμενους». Οι δικαστές διάταξαν να κλείσουν τίς πύλες τών πόλεων.

Ο πάπας Κλήμης ΣΤ' κάλεσε τό λαό με εγκύκλιο τόν Οκτώβριο του 1349, να τούς διασκορπίσει και να τούς συλλάβει. Τό Πανεπιστήμιο του Παρισιού δήλωσε με έμφαση, ότι οι «μαστιγούμενοι» δέν ήταν άπεσταλέμενοι του Θεού. Ο Φίλιππος ΣΤ' απαγόρευσε τίς δημόσιες μαστιγώσεις «επί ποινη θανάτου». Οι τοπικές άρχές τούς καταδίωκαν. Έτσι οι «μαστιγούμενοι» διασκορπίστηκαν άτακτα και «έξαφανίστηκαν τόσο γρήγορα, όσο είχαν εμφανισθεί σαν φαντάσματα τής νύχτας ή πονηρά πνεύματα».

Οι Έβραίοι, φαντάσματα του ίδιου του έαυτού τους, άρχισαν σιγά σιγά να επιστρέφουν από τήν Ανατολική Εύρωπη όπου είχαν καταφύγει. Τό 1354 δύο άπ' αυτούς έκαναν τήν εμφάνισή τους στήν Ερφούρτη. Έπειτα, ακολουθούμενοι και από άλλους, επανίδρυσαν τήν ββραϊκή κοινότητα, τρία χρόνια άργότερα.

Ποιά ήταν λοιπόν ή κατάσταση τής ανθρωπίνης κοινωνίας μετά τήν πανούκλα; Η ανθρωπότητα, βαθιά σημαδεμένη από τούς θανάτους, τούς πόνους και τίς νοσηρές υπερβολές μίσους και φόβου, θά έπρεπε να παρουσιάζει μία εικόνα ριζικών μεταβολών. Οι μεταβολές όμως αυτές δέν έγιναν αντιληπτές άμέσως.

Πάντως, τό πιο άμεσο και φανερό αποτέλεσμα τής μεγάλης επιδημίας ήταν ή μείωση του πληθυσμού. Οι μάχες, οι λοιμτίες και ή επιστροφή τής επιδημίας τόν έλάττωσαν ακόμα περισσότερο ως τά τέλη του αιώνα.

Περίληπτική απόδοση άρθρων τής Barbara Tuchman, από τό περιοδικό «Ιστορία» (Ιούλιος 1983), άπ' όπου και ή εικονογράφηση.

Η επιδημία του 14ου αλ. αποδεκάτισε τό μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού τής Εύρώπης.

'Αρθουρ ΚΑΙΣΤΛΕΡ:

Ο ανατόμος του ολοκληρωτισμού

«Ένα από τα πιο θλιβερά φαινόμενα της εποχής μας, είναι κάτω από τη λέξη *άριστερά*, να στεγάζονται άνθρωποι που λατρεύουν τις πιο αποτελεσματικές και βίαιες τυραννίες του αιώνα μας...».

Α. ΚΑΙΣΤΛΕΡ

ΕΙΜΑΙ άξιος της κρεμάλας. Η μόνη ύπηρεσία που μπορώ ακόμα να προσφέρω είναι να γίνω προειδοποίηση για όλους αυτούς που λόγω χαρακτήρα ή καταβολών, είναι προορισμένοι στο να ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο προς την κόλαση. 'Αξιζω την πιο αυστηρή τιμωρία...».

Δέν χωράει καμιά άμφιβολία, ότι οι παραπάνω φράσεις, για τρεις κυρίως λόγους, έμειναν στην ιστορία σαν μία πολύ αυστηρή προειδοποίηση.

Για πρώτη φορά, τα λόγια που προηγούνται, ειπώθηκαν από τον Μπουχάριν, έχοντας πατέρα της μπολσεβίκικης επανάστασης (;), στο τέλος της δίκης του στη Μόσχα το 1938. Καί αυτός που τα είπε, εκτελέστηκε.

Τά ίδια λόγια, επαναλήφθηκαν, στο πολύκροτο βιβλίο του 'Αρθουρ Καϊστλερ, «Μηδέν και 'Απειρο», από τον ήρωά του Ρουμπάσωφ, που καί αυτός εκτελέστηκε. Τέλος, για τρίτη φορά, οι άθανατες φράσεις του Μπουχάριν, στερεότυπα, επαναλήφθηκαν από τον 'Οτο Κάτζ, λαμπρό προπαγανδιστή της Κομμουνιστικής Διεθνούς, τό 1952. Λίγως ώρες πριν κρεμαστεί στην Πράγα, μαζί με τον Σλάνσκι και τούς άλλους συντρόφους του.

Καί όλες αυτές οι επαναλήψεις, δέν υπήρξαν συμπτωματικές. 'Ο Κάτζ, γνώριζε καλά τόσο τό Μπουχάριν, όσο και τον Καϊστλερ. 'Ακόμα περισσότερο, είχε διαβάσει τό «Μηδέν και τό 'Απειρο», είχε ζήσει τό δράμα του Ρουμπάσωφ καί σαν καλός προπαγανδιστής είχε κατηγορήσει τον Καϊστλερ ότι ήταν «όργανο του διεθνούς καπιταλισμού». 'Οταν, τά πράγματα άλλαξαν καί ό προπαγανδιστής μπροστά στους δικαστές του έγινε «προδότης», σίγουρα τότε, ό Κάτζ, καταλάβαινε ποιά ήταν τό άπώτερο μήνυμα των Ρουμπάσωφ, Καϊστλερ καί άλλων Μπουχάριν. Τότε μόνο κατανοούσε γιατί τό «Μηδέν καί τό 'Απειρο» ήταν ένα μήνυμα τραγικό καί πειστικό. 'Ενα μήνυμα που δυστυχώς, βρισκόταν μέσα σ' ένα μπουκάλι στη μέση του ωκεανού. Καί ώστόσο, τό μπουκάλι αυτό νά φτάσει στον προορισμό του, πόσοι Κάτζ, Ρουμπάσωφ καί άλλοι άνώνυμοι δέν έχασαν τή ζωή τους; Πόσοι δέν τή χάνουν ακόμη... Για ποιά λόγο όμως; Διότι απλούστατα, όπως μάς δείχνει ό Καϊστλερ, χωρίς νά έρμηνεύει όμως, οι επαναστάσεις, είναι καταδικασμένες νά καταλήγουν στην τρομοκρατία. Είναι καταδικασμένες νά σημαίνουν τό τέλος για κάθε ανθρώπινη ήθική καί για κάθε άνθρωπισμό.

Με τον Καϊστλερ, έγραψε ό Ραιμούν 'Αρόν, έκτομμύρια άνθρωποι στον πλανήτη μας κατάλαβαν τό ακανόνιστο. Κατάλαβαν τή διαβολική φύση του κομμουνισμού, που μέσα από μία ολοκληρωτική καί μεταφυσική ενόραση της ιστορίας, μπορεί, τούς σημερινούς συντρόφους νά τούς μετατρέψει σε αυριανούς «προδότες» καί αντίστροφα. 'Ο ήρωας του Καϊστλερ στο «Μηδέν καί τό 'Απειρο» περνάει τέτοια διανοητικά καί ψυχικά βασανιστήρια, ώστε νά καταλήγει μπροστά στο δικαστήριο νά παίξει τήν άρρωστημένη κωμωδία που τό τελευταίο ήθελε νά του επιβάλει: αυτήν μιας άν-

παρκτης ένοχής που οδηγεί στην άγχόνη... 'Ο θαυμασμός μου για τον Καϊστλερ είναι μεγάλος. 'Η διαδρομή αυτού του νεαρού 'Εβραίου, που από τή Βιέννη στο κιμπούτς καί από κει στις χιτλερικές καί φρανκικές φυλακές, υπήρξε άποκαλυπτική...

Για αρκετά χρόνια, ήταν στρατευμένος στην υπόθεση του κομμουνισμού, 'Οταν, όμως ανακάλυψε τήν αλήθεια, με τό ίδιο πάθος, στρατεύθηκε στην αντίσταση κατά του κομμουνισμού... 'Ο τελευταίος, για τον Καϊστλερ μαζί με τον χιτλερικό φασισμό, ήταν καί είναι μία από τις μεγαλύτερες διαστροφές της ιστορίας. Χάνοντας, λοιπόν, τον 'Αρθουρ Καϊστλερ, ή ανθρωπότητα, αποστερείται μία σημαντική πηγή σκέψης γύρω από τό πεπρωμένο του ανθρώπου...».

'Ηταν μεγάλος

Γεννημένος τό 1905 στη Βουδαπέστη, από μία έβραϊκή οικογένεια, ό 'Αρθουρ Καϊστλερ, είχε μία ήσυχη παιδική καί έφηβική ηλικία γύρω από τήν οποία δέν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. 'Αντίθετα, από τό 1922 μέχρι τό 1941, συσσωρεύει άφθονες πολιτικές καί κοινωνικές ζωντανές έμπειρίες, που αποτελούν καί τά πιο καίρια ιστορικά κομμάτια της σύγχρονης ευρωπαϊκής ιστορίας.

Η ΜΟΙΡΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

«**Π**ρέπει κανείς νά λάβει υπόψη του τή δύναμη που ασκεί ή λέξη πάνω στο πνεύμα. 'Η σημασιολογία κάνει αυστηρή διάκριση ανάμεσα στη χρήση των λέξεων ως εννοιολογικών συμβόλων καί τή χρήση ως έξορκιστικών σημάτων, φορτωμένων με συναισθηματική δύναμη. 'Οταν έχει κανείς υπόψη του τή μοίρα λέξεων, όπως «άριστερά», «είρήνη», «έλευθερία» ή «δημοκρατία», δηλαδή λέξεων που έπηρεάζουν αποτελεσματικά τά συναισθήματα χωρίς νά έχουν ένα συγκεκριμένο καί παραδεκτό από όλους νόημα, μπορεί δικαιολογημένα νά υποθέσει, ότι έδώ δρώ κάποιοι νόμοι, σύμφωνα με τον όποιο, στη σφαίρα της πολιτικής, οι λέξεις γίνονται τόσο πιο ισχυρές, όσο περισσότερο έχουν χάσει τήν έννοιά τους. 'Ακριβώς όπως στη ραδιενέργεια τό φαινόμενο της διάσπασης συνοδεύεται από τή μεταβολή της λέξης σε ενέργεια, έτσι καί στην πολιτική ψυχολογία των λέξεων μεταβάλλεται σε άκτινοβολία ενέργεια εξαιρετικά βαβερής μόρφης. Καί κάτω από όρισμένες συνθήκες τό φαινόμενο αυτό παίρνει άναγκαστικά τή μορφή μιας αίφνης έκρηξης».

Αυτά έγραφε ό 'Αρθουρ Καϊστλερ σ' ένα άρθρο του σχετικά με τήν έννοια της λέξης «άριστερός» καί «άριστερά». Καί παρά τό γεγονός ότι πέρασαν πολλά χρόνια από τότε, τά παραπάνω λόγια διατηρούν μία πικρή φρεσκάδα.

Α.Π

Είναι μόλις 17 χρονών, όταν ο Καίσιτλερ πηγαίνει στην Παλαιστίνη και ανακατεύεται με το σιωνιστικό κίνημα. Το 1926, γίνεται ανταποκριτής ενός ισχυρού γερμανικού πρακτορείου, το οποίο το 1931 τον καλεί στο Βερολίνο. Έκει, βλέποντας την άνοδο του ναζισμού, ο Ούγγρος δημοσιογράφος και διανοούμενος γράφεται στο Κομμουνιστικό Κόμμα και ζητάει να πάει στη Σοβιετική Ένωση. Πράγματι, το Κ.Κ. Γερμανίας τον στέλνει στην κοιτίδα του κομμουνισμού και ο νεαρός Καίσιτλερ, για ένα χρόνο, χωρίς άμοιβη, εργάζεται στο Ίνστιτούτο για τη Μελέτη του Φασισμού. Ωστόσο, κάτι δεν πάει καλά. Στις επαφές του με τη σοβιετική πραγματικότητα, ο Καίσιτλερ, καθημερινά ανακαλύπτει πόσο μεγάλο είναι το χάσμα μεταξύ της μαρξιστικής θεωρίας και της πρακτικής της υλοποίησης.

Κάνει όμως το λάθος — ελεύθερο πνεύμα όπως είναι — τις άνησυχίες του αυτές, να τις εκμυστηρευτεί σε φίλους και συνεργάτες. Μοιραία, λοιπόν, καταλήγει στις φυλακές, ενώ αρκετοί φίλοι του δίδονται από τη σταλινική αστυνομία. Χάρη, όμως, σε αρκετές εξωτερικές παρεμβάσεις, ο Καίσιτλερ φεύγει από την Ε.Σ.Σ.Δ. και σαν ανταποκριτής της λονδρέζικης «Νιούς Κρόνικαλ» πηγαίνει στην Ισπανία, ύστερα από μία σύντομη παραμονή στη Γαλλία. Φθάνοντας όμως στο ισπανικό έδαφος, για μία ακόμη φορά συλλαμβάνεται από τους φρανκικούς, ρίχνεται στις φυλακές και καταδικάζεται σε θάνατο. Ύστερα όμως από πολλές πιεστικές αιτήσεις. Άγγλων Λόρδων και Γάλλων διανοουμένων, ο Καίσιτλερ δίδωχεται στη Γαλλία, όπου άμεσα μπαίνει στη φυλακή σαν «άνεπιθύμητος».

Στα τέλη του 1940 όμως, δραπετεύει στη Βόρεια Αφρική, μπαίνει στη Λεγεώνα των Ξένων και τελικά καταλήγει στην Αγγλία, όπου και επιστρατεύεται. Στη χώρα αυτή, ο Καίσιτλερ θα μείνει μέχρι την τελευταία μέρα της ζωής του, την 3η Μαρτίου 1983.

Τό έργο του

Πρώτο δημοσιευμένο έργο του Καίσιτλερ, είναι το ιστορικό μυθιστόρημα «Σπάρτακος». Σ' αυτό του τό έργο, ο μεγάλος διανοούμενος, αφού υπογραμμίζει τη διαδικασία έκφυλσμού των επαναστατικών ιδεωδών προς χά-

ρη τών πολιτικών στόχων, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι στο τέλος του δρόμου, περιμένει πάντα η τυραννία. Στήν πιό μισητή και βάρβαρη μορφή της.

Η πρόγνωση για τό τί θ' ακολουθούσε έχει δοθεί. Έτσι, όταν το γραμμένο τό 1938 «Μηδέν και τό «Άπειρο» κυκλοφορεί στην Εύρώπη τό 1948, προκαλεί πάταγο. Έκει πού είχαν άποτύχει οι Σουβάριν, Κραβτσένκο και Βικτωρ Σέρζ, πετύχαινε ο Καίσιτλερ. Χάρη στό ταλέντο του και τό σενάριο του, παρουσίαζε ολοζώντανη την παρανοϊκή φύση του σταλινισμού και ισοπέδωσε και τίς τελευταίες αντίστάσεις αὐτῶν πού δέν ήθελαν νά γνωρίσουν.

Ακολουθεί τό δοκίμιο «Ο κομισάριος και ο Γιόγκι», στό ό- ποίο, ενώ ο Καίσιτλερ κάνει φανερή την πίστη του προς τόν σοσιαλισμό, υπογραμμίζει, ότι κάτι τέτοιο είναι άνύπαρκτο στην Ε.Σ.Σ.Δ. Μπροστά δέ στη σταλινική φρικαλεότητα, ο Ούγγρος - Έβραϊός διανοούμενος, τονίζει ότι «επανάσταση χωρίς τρομοκρατία, θά ύπάρξει μόνον όταν ο άγιος θά συναντήσει τόν επαναστάτη». Για τόν Καίσιτλερ, ο κομισάριος, θυσιάζει τό άτομο (πού είναι τό μηδέν) στην κοινωνία πού είναι τό «άπειρο». Ο Γιόγκι, πού έχει άγισσύνη, θεωρεί τό ό- τιομο σαν άπειρο, αλλά θυσιάζει τά μέσα. Νά λοιπόν, πού βρίσκειται ο δρόμος για τό σοσιαλισμό, αλλά πιός τόν ακολουθεί, άναρωτιέται ο Καίσιτλερ.

Στή συνέχεια της καριέρας του, ο συγγραφέας, άπογοη- τευμένος ίσως από τό χυδαίότητα τών αντιπάλων του και την τύφλωση τών «πιστῶν» στό «όραμα», άπομακρύνεται από τήν άμεση πολιτική και στρέφεται προς την έπιστήμη και τή φιλοσοφία. Δέν παύει ωστόσο νά καταγγέλλει τό «κλει- στά ιδεολογικά συστήματα» και την έγκληματική του ύψη.

Έτσι, «Η φωνή του Άρχιμήδη», άποτελεί πραγματικό γιορτασμό της ελευθερίας του πνεύματος και του μεγα- λείου της έπιστημονικής ανακάλυψης πού συνεπάγεται. Στά «Ιχνη της όχιάς» έπικαλείται τό τραγικό τέλος ενός έπιστή- μονα, πού αυτοκτονεί γιατί έπηρεάζεται από τίς βίαιες αντι- θέσεις πού προκαλούν οι ανακαλύψεις του. Τό «Άλογο στην άτμομηχανή» καταγγέλλει μία όρισμένη άμερικανική διδασκαλία της ψυχολογίας, ή όποία τείνει ν' άποκλείει τίς έννοιες της συνείδησης και του πνεύματος γιατί δέν μπο- ρούν ν' αναλυθούν έπιστημονικά.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΕΒΡΑΪΣΜΟΣ ΑΠΟΤΙΣΗ ΦΟΡΟΥ ΤΙΜΗΣ ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΝΟΥ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΥ

ΠΑΡΙΣΙ: 'Ακριβώς ένα χρόνο μετά την τρομοκρατική επίθεση εναντίον του 'Εβραϊκού εστιατορίου «Γκόλντενμπεργκ» στο Παρίσι, ο Πρόεδρος της Γαλλίας Φρ. Μιττεράν συνοδευόμενος από τόν προεδρικό σύμβουλο κ. Ζάκ Άττάλι και μέλη της 'Εβραϊκής κοινότητας, τίμησαν, σε ειδική συγκέντρωση έξω από τόν χώρο του εστιατορίου, τά θύματα της έπιθέσεως. Την εκδήλωση τίμησε με την παρουσία του και ο Ίμωμης του τεμένους του Παρισιού.

Ήταν 1.15 μ.μ. στις 9 Αυγούστου 1982 όταν δύο πάνοπλοι τρομοκράτες εισήλθαν στο εστιατόριο πυροβολώντας με αυτόματα όπλα και ρίχνοντας μία χειροβομβίδα. Συνολικά έ- ξι άτομα σκοτώθηκαν και 22 τραυματίστηκαν.

Ο Πρόεδρος Μιττεράν συνομίλησε με τόν ιδιο- κτήτη του εστιατορίου κ. Τζό Γκόλντενμπεργκ τόν πρόεδρο του 'Κρίφ» (Κ.Ι.Σ. Γαλλίας) κ. Τ. Κλαίν και τόν Αρχιραββίνο της Γαλλίας κ. Ρενέ Σιράτ.

Άπευθυνόμενος προς τούς συγκεντρωμένους ο Πρόεδρος Μιττεράν τόνι- σε την ανάγκη για συνεχή έπαγρύπνηση και συνέχισε: «Πο- λεμάμε την τρομοκρατία. Είναι ένας δύσκολος άγώνας, αλλά όι προσπάθειές μας δέν θά άτονίσουν.»

Τήν προηγούμενη μέρα ο πρωθυπουργός κ. Πιέρ Μω-

Ο Πρόεδρος Μιττεράν συνομιλεί με τόν ιδιοκτήτη του εστιατορίου έξω από αυτό.

ρουά, μαζί με έξι στενούς συνεργάτες του, έπισκέφθηκαν και γευμάτισαν στο εστιατόριο «Γκόλντενμπεργκ».

Ο κ. Μωρουά δήλωσε ότι ή επίσκεψη του δέν ήταν άπλως γαστρονομικής φύσεως αλλά απέβλεπε νά τονίσει τό γεγο- νός ότι ή τρομοκρατία δέν πρόκειται νά σταματήσει τίς παραδοσιακές έβραϊκές δραστηριότητες και ότι ή έβραϊκή ζωή στην περιοχή θά συνεχισθεί άνεμπόδιστα.»

(«Τζούις Κρόνικαλ» — 12.8.83)

ΤΙΜΩΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΚΑ ΣΥΝΟΗΜΑΤΑ

ΑΜΣΤΕΡΔΑΜ: Η δικαστής Λένσικ Μπόσμαν από τό Ρότερ- δαμ τιμώρησε δύο 20 χρονους νέους πού φώναζαν αντιση- μιτικά συνθήματα σε ποδοσφαιρικό άγώνα, ύποχρεώνοντας τόν μόν έναν νά έπισκεφθεί τό Μουσείο της Άννας Φράνκ στο Άμστερδάμ, τόν δέ άλλο νά έπισκεφθεί τό μνημείο στο πρώην στρατόπεδο συγκεντρώσεως στο Γουέστερμποργκ.

Η δικαστής κατέληξε στην άπόφαση αυτή όταν μετά από έρωτήσεις πού υπέβαλε στους δύο νέους ανακάλυψε ότι γνώριζαν πολύ λίγα σχετικά με την έκτόπιση 100.000 'Ολ- λανδών Έβραίων στα στρατόπεδα του θανάτου, κατά τή διάρκεια της Ναζιστικής κατοχής της χώρας, στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Ύποχρέωσε επίσης τούς δύο νέους νά γράψουν από μία έκθεση σχετικά με τίς έπισκέψεις αυτές πού θά πρέπει νά τίς παρουσιάσουν.

Ός γνωστόν ή Άννα Φράνκ κατέγραψε τό όμώνυμο ήμε- ρολόγιό της όταν κρυβόταν με την οικογένεια της στο Άμ- στερδάμ. Τελικά συνελήφθη σε ηλικία 15 έτών και έκτοπι- σθηκε τό 1944 στο Μπέργκεν Μπέλσεν.

Τό στρατόπεδο Γουέστερμποργκ χρησιμοποιήθηκε σαν διαμετακομιστικό κέντρο τών 'Ολλανδών Έβραίων προς τά στρατόπεδα του θανάτου στην Άνατολική Εύρώπη. Στις άρ- χές του 1983 ή Βασίλισσα Βεατρίκη έγκαινιάσε στο στρατό- πεδο ειδικό μνημείο στη μνήμη τών θυμάτων.

(«Νιούς Σέρβις» — 21.7.83)

Οί χάλκινοι
κύλινδροι
καί τό
κείμενό τους.
— Τί ἀναφέρεται
στήν Καινή Διαθήκη.
— Οί κεραμιστές

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ

Πολύς λόγος γιά τά ἐβραϊκά νομίσματα ἔγινε ὅταν πρίν ἀπό περίπου τριάντα χρόνια ἀνακαλύφθηκαν οἱ περίφημοι κύλινδροι στή δυτική ὁχθὴ τῆς Νεκρᾶς Θάλασσας στό Ἰσραήλ. Τότε ἀνάλογα μέ τά νομίσματα πού βρίσκονταν ἀπό στρώμα σέ στρώμα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν ἐρευνα ἔγινε καί ἡ χρονολόγηση τῶν χάλκινων κυλίνδρων πού τό κείμενό τους ἔφερε πραγματική ἀναταραχὴ στοὺς θεολόγους καί τοὺς ἐρμηνευτὲς τῶν Γραφῶν.

Τότε φάνηκε γιὰ πρώτη φορά πόσο πολὺτιμη γιὰ τὸν ἱστορικό, τὸν θεολόγο καί τοὺς ἄλλους ἐπιστήμονες εἶναι ἡ γνώση γιὰ τὴν ἱστορία καί τὴν κυκλοφορία τῶν νομισμάτων τοῦ Ἰσραήλ, καθὼς καί τοῦ ξένου χρήματος πού κυκλοφοροῦσε στή χώρα αὐτὴ τὴν πρώτην ἑκατονταετία π.Χ. μέχρι τῆς δευτέρης ἑκατονταετίας μ.Χ. Μὲ τὴν ἀκριβὴ χρονολόγηση πολλῶν ἀπὸ τοὺς κυλίνδρους αὐτοὺς χάρις στὴ συσχέτιση μέ τά νομίσματα πού βρέθηκαν σὲ κάθε ἐποχὴ διευκολύνθηκε σημαντικὰ ἡ μελέτη τους. Ἔτσι πολλοὶ ἐρευνητὲς ἀσχολήθηκαν ἀπὸ τότε, ἰδιαίτερα κατὰ τὴν τελευταία εἰκοσαετία μέ τό νομισματικὸ σύστημα τοῦ ἀρχαίου Ἰσραήλ. Μιά παρόμοια μελέτη γιὰ τό σύστημα τοῦτο ἔγραψε καί δημοσίευσε ὁ ἀρχιμανδρίτης Μακάριος Βαρλάς γιὰ νὰ ἀποκαλύψει πολλὰ στοιχεῖα γιὰ τό νομισματικὸ σύστημα τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων κυρίως δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴ πού ἀναφέρεται ἡ Κοινὴ Διαθήκη.

Θά πρέπει ἴσως νὰ τονισθεῖ ὅτι ὁ συγγραφέας ἔχει ἐρευνήσει γιὰ νὰ ἐντοπίσει τὴν λέξη νόμισμα, σάν μέσο προώθησης τῶν συναλλαγῶν, στὴν Ἁγία Γραφή, τόσο στὴν Παλαιὰ ὅσο καί στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ λέξη «νόμισμα» ὑπάρχει ἀρκετὲς φορές στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἐνῶ στὴν Καινὴ Διαθήκη βρίσκεται μόνο μία. Ἀλλὰ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, τὴν μιὰ φορά ἡ λέξη αὐτὴ σημαίνει «βασιλικὴ διαταγή». Τουλάχιστον αὐτὸ τό νόημα ἀφήνει νὰ ἀντιληφθεῖ ὁ μελετητὴς στὴν μετάφραση τῶν 70. Στίς ἄλλες φορές τό νόημα τῆς λέξης αὐτῆς ἔχει καί τὴν σημερινὴ του ἔννοια, δηλαδὴ τὴν τοῦ χρήματος. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀναφορά τῆς λέξης νόμισμα στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἀναφέρεται στὴν ὑπόψιν ἐργασία ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁμιλεῖ γιὰ «νόμισμα τοῦ Κήνσου».

Ρωμαϊκὸ νόμισμα μέ τὴν ἐπιγραφή «Judaea Capta». Ἀπεικονίζει Ρωμαῖο λεγεωνάριο καί Ἑβραῖα αἰχμάλωτη κάτω ἀπὸ ἓνα φοινικόδεντρο

Ὁ συγγραφέας τονίζει ὅτι μέ τὴν φράση αὐτὴ ἐξυπονοεῖται τό χρηματικὸ ποσὸ τοῦ φόρου πού πλήρωναν οἱ Ἑβραῖοι στοὺς Ρωμαῖους. «Ὁ φόρος ἐπληρώνετο τότε εἰς ρωμαϊκὸν νόμισμα», γράφει, «διὰ τοῦτο καλεῖται τοῦ Κήνσου. Τοιοῦτον δὲ δὲν ἐκυκλοφόρει ἐν τῶν νῶν (παρὰ μόνον ὁ ἱερὸς σίκλος)».

Ἡ ἐξέλιξη τῶν νομισμάτων

Στὴν συνέχεια ἀναφέρεται ἡ ἐξέλιξη τῶν νομισμάτων στοὺς ἀρχαίους Ἑβραίους, ὅπως π.χ. ὅτι στὰ πανάρχαια χρόνια κυκλοφοροῦσαν γιὰ νόμισμα, ἄλλοι οἱ ἀπὸ πολὺτιμα μέταλλα. «Οὕτω κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀβραάμ καί τοῦ Μωυσέως ὑπῆρχεν τό τοιοῦτον χρῆμα κυκλοφοροῦν μεταξὺ τῶν ἐμπόρων, τό ὁποῖον πρωτίτως ἐξυζιζέτο καί ἐδίδοτο. Εἰς ἐκείνην, ὅμως τὴν ἐποχὴν, ὅτε δὲν εἶχε πιθανόν νομισματοποιηθεῖ ἀκόμη, δὲν γνωρίζομεν τὴν ἀκριβὴ ἀξίαν...».

Μὲ ἐνδιαφέρον παρατηρεῖται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καί μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰσραηλιτῶν ὑπῆρχαν τίτλοι νομισμάτων, ὅπως σίκλος, τάλαντο, μνά, ἀλλὰ θεωροῦνταν ἀπλὲς μεταλλικὲς ποσότητες ἢ ὄγκοι χρυσοῦ, ἀσημιοῦ καί χαλκοῦ. Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν κυκλοφόρησαν τὰ πρῶτα ἐπίσημα νομίσματα τοῦ Ἰσραήλ, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποδίδεται ἡ πρώτη ἐμφάνιση τοῦ νομίσματος στοὺς Ἑβραίους, ἀφοῦ τὰ πρῶτα νομίσματα στὸν κόσμον ἐμφανίστηκαν στοὺς Ἀσσυρίους καί ἀπὸ αὐτοὺς τὰ πῆραν ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοί. Πάντως ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ τό γεγονός ὅτι τό πρῶτο ἐβραϊκὸ νόμισμα κόπηκε μέ τὴν ἐγκριση ἑνὸς βασιλιά τῶν Μακεδονικῶν δυναστεϊῶν, τοῦ Ἀντίοχου τοῦ 7ου βασιλιά τῆς Συρίας, τοῦ Σελευκίδου, τό 139 π.Χ. ἀπὸ τὸν Σίμωνα τὸν Μακκαβαῖο. Ἡ διαταγὴ τοῦ Μακεδόνα βασιλιά, ὅπως ὑπογραμμίζει ὁ συγγραφέας ἀναφέρει: «Καὶ ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου». Ἀπὸ τότε, ἴσως καί ἀπὸ λίγα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν διαταγὴ αὐτὴ οἱ Ἑβραῖοι ἔκοβαν χρυσά, ἀσημένια καί χάλκινα νομίσματα. Τὰ πρῶτα αὐτὰ νομίσματα ἔφεραν στὴν μιὰ πλευρὰ λεκάνη μέ ἓνα πόδι, στὴν δὲ ἄλλη ἓνα κλαδί ἀνθισμένης ἀμυγδαλιάς. Ὁ συγγραφέας τονίζει ὅτι ἡ μιὰ ὄψη παραστάνει τὴν στάμνα τοῦ μάννα, ἐνῶ ἡ ἄλλη τὴν ἀνθισμένη ράβδο τοῦ Ἀαρών.

Οἱ κεραμιστές

Απὸ τὰ πρῶτα αὐτὰ νομίσματα τῶν Ἑβραίων κυκλοφόρησαν καί πολλὰ ἄλλα καί κατόπιν πολλὰ ξένα, κυρίως δὲ ρωμαϊκὰ καί ἐλληνικὰ πού τὰ ἄλλαζαν μέ ἐβραϊκὰ οἱ πρῶτοι ἀργυρομοιβοὶ στὸν κόσμον πού τοὺς ἔλεγαν κεραμιστές. Ὁ συγγραφέας κλείνει τὴν ἐργασία του μέ κατάλογο καί περιγραφὰς τῶν ἐβραϊκῶν καί τῶν ξένων νομισμάτων πού κυκλοφοροῦσαν στό Ἰσραήλ κατὰ τὰ χρόνια τῆς Καινῆς Διαθήκης καί ὑπογραμμίζει τὴ συμβολὴ τῶν ἱερῶν κειμένων στὴν ἐπιστημονικὴ ἐξέταση τοῦ νομισματικοῦ συστήματος τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων.

(Ἀπὸ τὴν «Μακεδονία» 6.5.82)

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)